

Het vakleerplan aardrijkskunde in het tweede leerjaar

Meningen en ervaringen van leerlingen en docenten

*Follow the white rabbit**

Praktijk Gericht Onderzoek
Centrum voor onderwijs en leren, Universiteit Utrecht
drs. Annette Duivenvoorden, docent-in-opleiding voor het schoolvak Aardrijkskunde
november 2013

Docent/begeleider: A. de Heer

Samenvatting

Wat vinden de leerlingen van het vak aardrijkskunde, wat geven zij de docent als suggesties voor verbetering en hoe verhoudt dit zich tot de ontwikkelingen in de onderwijsgeografie? In dit praktijkonderzoek zijn de ervaringen van de leerlingen en de docenten met het vernieuwde vakleerplan AK voor het tweede leerjaar onderzocht op basis van een leerlingenenquête, gesprekken met leerlingen en interviews met de docenten. Ook is de analyse gemaakt hoe de keuze voor het vak AK in de bovenbouw van de onderzoeksschool zich verhoudt tot de landelijk cijfers.

De leerlingen op de onderzoeksschool geven aan bij aardrijkskunde veel te leren en dat het bijdraagt aan het vormen van een goed wereldbeeld. Verder zijn ze opmerkelijk neutraal op de stellingen over belangrijk, makkelijk, afwisselend en actuele onderwerpen. Leerlingen tonen ook ambitie en geven aan dat zij een actievere rol in de les willen, willen werken aan concrete doe-opdrachten met ruimte voor eigen keuzes binnen de thema's.

Aardrijkskunde mag meer zichtbaar en meer verschillig worden, zodat ze voorbij het neutrale antwoord van de leerlingen gaat komen. De sectie heeft de ambitie om projectonderwijs, GIS en veldwerk vaste onderdelen in het jaarprogramma te laten zijn.

De onderzoeksschool volgt de landelijke dalende trend om AK in de bovenbouw te kiezen. Het aantal leerlingen ligt er zelfs opmerkelijk veel lager: 20% op de school kiest AK, terwijl het landelijk gemiddeld op 32,9% van de havo en 36% voor het vwo ligt. Het nieuwe vakleerplan heeft hier nog geen meetbare invloed op. Om de keuze voor AK in de bovenbouw te verhogen moet de sectie op de onderzoeksschool voorlichting geven, het vakleerplan verbeteren en een ambitie formuleren hoe het aantal leerlingen weer op het landelijk gemiddeld niveau te krijgen.

* Ter inspiratie voor het vakleerplan: Follow the white rabbit – naar Alice in Wonderland – is een ontwerp van Mapije Fun design. Het is een speelse manier om een boodschap over te brengen op een doelgroep. In dit geval een fijnere en net zo lange route naar het centrum van de stad. De auteur van dit praktijkgerichte onderzoek fietste gedurende haar stage over de tekst en het beeld en heeft het met haar smartphone vastgelegd.

Inhoud

1	Inleiding.....	6
1.1	Probleemstelling	6
1.2	Onderwijsgeografie.....	7
1.3	Motivatie van leerlingen	7
2	Methode	9
3	Resultaten: Uitkomsten leerlingenenquête en interviews.....	10
3.1	Wat vind je van het van het vak aardrijkskunde?	10
3.2	De docent geeft	13
3.3	Welk schoolcijfers geef je AK?	15
3.3.1	Een onvoldoende.....	15
3.3.2	Cijfer 6.....	15
3.3.3	Cijfer 7.....	15
3.3.4	Cijfer 8.....	16
3.4	Wat zijn je drie tops?	17
3.5	Wat zijn je drie tips?.....	18
3.6	Samenhang tussen de uitkomsten van de enquêtevragen.	19
3.7	Samenvatting interviews met leerlingen	20
3.7.1	Wat heb je geleerd?.....	20
3.7.2	Waar kun je het voor gebruiken?.....	20
3.7.3	Wat kun je er later mee?.....	20
3.7.4	Wat is nuttig?	20
3.7.5	Hoe kan het beter?	20
4	Resultaten: Interviews docenten	22
4.1	Interview docenten.....	22
4.1.1	Tempo vakleerplan	22
4.1.2	Doe-opdrachten	23
4.1.3	Onderwijs buiten het leslokaal.....	23
4.1.4	Groepsdifferentiatie	23
4.1.5	Geografische informatie systemen (GIS): Edugis	23
4.1.6	Hoofdstukken uit De Geo.....	23
4.1.7	Vakoverstijgend project	23
4.1.8	Coachende rol van de docent.....	24
4.1.9	Profielkeuze bovenbouw.....	24
5	Resultaten: Statistiek leerlingen AK in bovenbouw	25
5.1	Havo 4.....	25
5.2	Vwo 4.....	25

5.3	Atheneum en gymnasium 4 gesplitst.....	25
5.4	Conclusie	25
6	Conclusie en discussie	30
6.1	Conclusie deelvraag 1	30
6.2	Conclusie deelvraag 2	31
6.3	Conclusie deelvraag 3	32
6.4	Discussie.....	33
6.5	Suggesties voor vervolgonderzoek	33
6.6	Suggesties praktijk.....	33
7	Literatuurlijst.....	35
8	Bijlage Uitkomsten AK-leerlingenenquête 2e klas.....	36
8.1	Wat vind je van de zes hoofdstukken?	36
8.1.1	Zuid-Afrika en Argentinië	36
8.1.2	Nederland verandert	37
8.1.3	Natuurlandschappen in Europa	38
8.1.4	Globalisering	39
8.1.5	Rusland.....	40
8.1.6	Nederland in de wereld.....	41
8.2	Vaardigheden	42
8.2.1	Het gebruik van kaarten en atlas	42
8.2.2	Het uitvoeren van een groepsonderzoek.....	43
8.2.3	Het werken met online kennisbronnen: data, online encyclopedie, atlas	44
8.3	Extra opdrachten	45
8.4	Welk onderwerp, gebied of vaardigheid ontbreekt?	45
8.4.1	Landen en culturen	45
8.4.2	Onderwerpen	45
8.4.3	Werkvormen.....	45
8.4.4	Lesproducten	45
8.5	Wat vind je van het aantal lessen in de week?	46
8.6	Hoeveel tijd besteed jij gemiddeld in de week aan het huiswerk voor AK?	46
8.7	Wat vind jij van het les- en het werkboek?	47
8.7.1	Maak jij gebruik van De Geo Online en overige opmerkingen	47
8.8	Vind je het jammer dat je volgend jaar geen AK meer krijgt?	48
8.9	Ga je AK kiezen in de bovenbouw?.....	48
9	Bijlage kruistabellen en CHI-kwadraattoets.....	49
10	Bijlage 1: AK-leerlingenenquête 2 ^e klas.....	51
11	Bijlage 2: Vragen interviews	57
11.1	Leerlingen	57
11.2	Docenten.....	57

Figuur 3-1 Wat vind je van het vak AK?	11
Figuur 3-2 De docent geeft	13
Figuur 5-1 Keuze AK onderverdeeld naar havo, atheneum en gymnasium, periode 2007-2014	27
Figuur 5-2 Havo 4 leerlingen met keuze AK	27
Figuur 5-3 Vwo 4 leerlingen met keuze AK	28
Figuur 5-4 Atheneum 4 leerlingen met keuze AK	28
Figuur 5-5 Gymnasium 4 leerlingen met keuze AK	29
Figuur 8-1 Zuid-Afrika en Argentinië	36
Figuur 8-2 Nederland verandert	37
Figuur 8-3 Natuurlandschappen in Europa	38
Figuur 8-4 Globalisering	39
Figuur 8-5 Rusland	40
Figuur 8-6 Nederland in de wereld	41
Figuur 8-7 Het gebruik van kaarten en atlas	42
Figuur 8-8 Groepsonderzoek	43
Figuur 8-9 Het werken met online kennisbronnen	44
Figuur 8-10 Les- en werkboek van de methode	47
Tabel 3:1 Wat vind je van het vak AK?	10
Tabel 3:2 De docent geeft	13
Tabel 3:3 Schoolcijfer AK	15
Tabel 3:4 Tops AK	17
Tabel 3:5 Tips AK	18
Tabel 3:6 Significante uitkomsten Chi-kwadraattoets (<0,05)	19
Tabel 5:1 Keuze AK op onderzoeksschool in leerjaar 4, 2007-2013	26
Tabel 5:2 Havo 4	26
Tabel 5:3 Vwo 4	26
Tabel 5:4 Atheneum 4	26
Tabel 5:5 Gymnasium 4	27
Tabel 5:6 Landelijke gegevens examenkandidaten aardrijkskunde, 2005-2011, 2013	29
Tabel 8:1 Zuid-Afrika en Argentinië	36
Tabel 8:2 Nederland verandert	37
Tabel 8:3 Natuurlandschappen in Europa	38
Tabel 8:4 Globalisering	39
Tabel 8:5 Rusland	40
Tabel 8:6 Nederland in de wereld	41
Tabel 8:7 Gebruik van kaarten en atlas	42
Tabel 8:8 Groepsonderzoek	43
Tabel 8:9 Online kennisbronnen	44
Tabel 8:10 Aantal lessen in de week	46
Tabel 8:11 Tijdsbesteding aan huiswerk is	46
Tabel 8:12 Les- en werkboek	47
Tabel 8:13 Jammer, geen AK in klas 3	48
Tabel 8:14 Keuze voor AK in de bovenbouw	48

1 Inleiding

Op de onderzoeksschool in het midden van het land wordt sinds het schooljaar 2012-2013 de wettelijk verplichte lessen voor het vak aardrijkskunde (AK) in het eerste en tweede leerjaar gegeven. Dit heeft tot gevolg dat leerlingen van de derde klas geen AK meer op het rooster hebben staan. Het rooster in voorgaande jaren, waarbij de leerlingen in het tweede en derde leerjaar soms maar één uur AK in de week kregen, was niet naar tevredenheid van de sectie en de schoolleiding. De sectie AK is het experiment aangegaan om in de leerjaren 1 en 2 alle aardrijkskunde uren te geven. Dit biedt kansen om het vak in het tweede leerjaar sterker te maken door meer verdieping te bieden in projecten.

In 2012 is voor deze inrichting van het onderwijs een hernieuwd vakleerplan aardrijkskunde door de sectie opgesteld. Het vakleerplan benoemt de kernpunten van het vak: het verwerven van geografische kennis en inzichten. De leerlingen ontwikkelen een geografisch wereldbeeld, kennis en inzicht in ruimtelijke vraagstukken en hanteren de geografische benadering, waarbij geografische informatie wordt toegepast al dan niet met geografische informatie systemen.

Het vak aardrijkskunde leent zich uitstekend voor het omgaan met de verschillende wijzen van leren. Door het toepassen van verschillende werkvormen kan de docent de leerlingen activeren. De rol van docent wisselt tussen kennisoverdrager en begeleider van het leerproces.

Echter, het is onduidelijk of het nieuwe vakleerplan voor leerjaar 2 aansluit bij de doelen die de sectie zich heeft gesteld. Het ontbreekt aan een tussentijdse evaluatie, waarmee onderbouwd aanpassingen aan het vakleerplan gemaakt kunnen worden. Daarnaast is het onbekend hoe de leerlingen het tweede leerjaar ervaren. Een ander belangrijk vraagstuk is of het te achterhalen is of het niet aanbieden van AK in leerjaar 3 invloed heeft op het aantal leerlingen dat AK in de bovenbouw kiest.

De onderzoeksschool

De school waar het onderzoek is uitgevoerd is een openbare school voor gymnasium, atheneum en havo. De school stelt de talentontwikkeling van de leerling centraal. De school telt 920 leerlingen en ongeveer 100 medewerkers. Het is een kleine school, waardoor de docenten persoonlijke aandacht voor iedere leerling hebben en de leerlingen betrokken zijn met elkaar. Op de school wordt gekeken naar het talent van de leerling op drie aandachtsgebieden: expressie, sport en wetenschap. De school heeft de ambitie om leerlingen kritisch te leren kijken, leerlingen zelf verantwoordelijkheid te laten nemen en dragen. De school wil de vaardigheden van leerlingen vergroten. In het onderwijs wordt gewerkt aan verslagen maken, leren plannen, het zoeken en beoordelen van informatie, samenwerken, presenteren en zelfstandig werken. Er wordt veel gewerkt met activerende didactiek waarbij leerlingen zelf initiatief nemen bij het leerproces en docenten werkvormen aanbieden die dit mogelijk maakt.

1.1 Probleemstelling

In dit praktijkgerichte onderzoek wordt ingegaan op de verandering in het lesprogramma, waarin de volgende onderzoeksvraag centraal staat:

Wat zijn de ervaringen van de leerlingen en docenten met het nieuwe vakleerplan AK in leerjaar 2 en wat dragen zij aan verbeterpunten?

De hoofdvraag wordt met de onderstaande deelvragen beantwoord:

- Hoe ervaren de leerlingen het onderwijs dat op basis van het nieuwe vakleerplan wordt gegeven en op welke onderdelen wensen zij verbeteringen?
- Op welke onderdelen zien de docenten verbeterpunten?
- Hoeveel leerlingen uit cohort 2010 (leerjaar 3, 2012-2013) kiezen AK als keuzeprofielvak in de bovenbouw en is deze keuze beïnvloed door het nieuwe vakleerplan?

1.2 Onderwijsgeografie

Vanuit de onderwijsgeografie en de onderzoeken van 'vakdidactiek aardrijkskunde' is er een aanhoudend debat over hoe het vak aardrijkskunde bij de tijd blijft. Hoogleraar onderwijsgeografie Van Der Schee (2007) stelt dat het vak aardrijkskunde nog te veel als topografie wordt gezien. Als beleidsmakers niet goed weten wat het vak inhoudt, wordt het vak minder belangrijk in het onderwijs. Dit laatste is gebeurd in 2005. De regeringspartijen en Tweede Kamer maakten het vak tot keuzevak in de bovenbouw. "Wat is nodig om aardrijkskunde beter op de kaart te zetten", is de retorische vraag van de onderwijshoogleraar. Van Der Schee houdt een pleidooi voor gisse leerlingen. Hij pleit voor het inzetten van geografische informatie systemen (gis) in het lesprogramma waarmee leerlingen een geografisch besef ontwikkelen en onderbouwd argumenten op een rij kunnen zetten. Het geografisch besef draait om het beschikken over een geografisch wereldbeeld, kennis en inzicht in ruimtelijke vraagstukken en een toepassen van geografische benadering. Dit laatste omvat het stellen van geografische vragen (waarom is dat daar?), het hanteren van geografische werkwijzen en met geografische informatie systemen kunnen omgaan en een eenvoudig geografisch onderzoek uitvoeren Van Den Berg (2009).

"Zonder geografisch besef geen gisse leerlingen. Zoals in dit betoog zal worden toegelicht beschikken gisse leerlingen over geografisch besef. Daarnaast kunnen gisse leerlingen theoretische en empirische kennis aan elkaar koppelen en weten ze eenvoudige GIS handelingen uit te voeren. Hiermee zijn zij in staat zich een beeld te vormen van regionale verschillen en mee te denken over belangrijke vraagstukken waarmee onze samenleving zich nu en in de nabije toekomst geconfronteerd ziet, zoals ruimtelijke ongelijkheid, klimaatverandering en milieuproblematiek" (Van der Schee, 2007).

De sectie op de onderzoekschool heeft in 2012 een vakleerplan gemaakt voor leerjaar 1 t/m 6 met als doel de kerndoelen van het vak uiteen te zetten samen met de hoofdthema's en de aan te leren vaardigheden. Het is belangrijk om de nieuwe ontwikkelingen in het vakdebat ook een plek te geven in het vakleerplan. Het is waardevol om bij het verbeteren van het vakleerplan de laatste ontwikkelingen binnen de vakdidactiek te gebruiken. In hoeverre krijgt het GIS-onderwijs een plek en zijn leerlingen in staat over maatschappelijke vraagstukken mee denken.

In het buitenland wordt gewerkt met vakleerlijnen voor het aardrijkskundeonderwijs. Vanuit de onderwijsgeografie is er een verkenning gemaakt naar het opzetten van de leerlijn aardrijkskunde. Steenstra & Van der Schee (2009) stellen in hun dat de leerling zelf geen rol heeft bij de opbouw van de vakleerlijn. Voor dit onderzoek naar de verbetering van het vakleerplan wordt daarom uitvoering de leerling bevraagd.

Steenstra en Van der Schee (2009) stellen verder dat bij het opstellen van het leerplan de lesmethode niet centraal moet komen te staan. Het boek is een hulpmiddel en geen doel op zich. Als het geografisch besef centraal wordt gesteld, dan moet het vak vooral gaan om het schetsen van de grote lijnen in plaats van alles uit het boek te behandelen. De sectie van de onderzoekschool werkt met een vakleerplan van leerjaar 1 t/m 6. Het leerplan gebruikt de methode De Geo als rode draad voor het vakleerplan. Het is een vol programma, waarbij de vraag gesteld moet worden of de sectie de methode niet te veel leidend laat zijn en zich meer moet gaan richten op het geografische besef en de benodigde vaardigheden.

1.3 Motivatie van leerlingen

Over de motivatie van de leerling voor het vak aardrijkskunde is inmiddels veel onderzoek beschikbaar. Er zijn vanuit het Centrum voor Educatieve geografie en het Centrum voor Onderwijs en Leren van de Universiteit Utrecht (Coluu) veel praktijk gerichte onderzoeken uitgevoerd naar de motivatie om aardrijkskunde te kiezen in de bovenbouw. Deze onderzoeken sluiten aan bij de onderwijspsychologie van Ebbens (2009) en het Kohnstamm instituut (2011). Bij het opstellen van de enquête en de interviews met leerlingen en docenten voor dit onderzoek naar het vakleerplan in leerjaar twee zijn de onderwijstheorieën en de conclusies uit de

PGO-onderzoeken benut. Uit het onderzoek van het Kohnstamm Instituut (2011) blijkt dat leerlingen gemotiveerd raken door:

- Keuzemogelijkheden
- Aansluiten bij de leefwereld van leerlingen
- Variatie van werkvormen
- Duidelijke en heldere uitleg van projecten
- Nut en noodzaak van de lesstof inzichtelijk maken
- Toepassingsmogelijkheden

2 Methode

Het onderzoek is kwantitatief en kwalitatief van opzet. Het onderzoek is kwantitatief, aangezien de enquête onder de totale leerlingenpopulatie van leerjaar twee wordt afgenomen. Het onderzoek is kwalitatief van opzet omdat de informatie uit drie docenteninterviews en zeven leerlingen interviews wordt gehaald. Een van de docenten is niet bij het interview betrokken, vanwege langdurige afwezigheid.

In de leerlingenenquête AK (zie bijlage 1) is leerlingen gevraagd naar hun mening over het vak en verbeterpunten voor leerjaar 2. De enquête is opgebouwd uit vijftien gesloten en open vragen. De variabelen gaan in op wat leerlingen van het vak vinden, het schoolcijfer dat zij het vak geven, hun motivatie, de opzet van de les en de wijze waarop de lesstof wordt aangeboden, de onderwerpen, de vaardigheden, wat zij de tops van het vak vinden en welke tips zij geven. Tot slot wordt ook gevraagd of de leerlingen al weten of zij het vak in de bovenbouw gaan kiezen.

De gesloten vragen bestaan uit stellingen waarop de leerlingen hun mening geven volgens een vijfpuntsschaal 1: Zeer eens met de stelling, 2: Mee eens, 3. Neutraal, 4. Mee oneens en 5. Zeer mee oneens. Dit levert een beeld op hoe de leerlingen het vak, de hoofdstukken en de vaardigheden ervaren. Voor de vraag over de wijze waarop de docent het vak geeft is een driepuntsschaal gekozen. Het geeft in vergelijking met een vijfpuntsschaal een minder genuanceerde uitkomst over hoe de leerlingen de werkvormen en ondersteuning in de les ervaren. Leerlingen zullen volgens de statistici geneigd eerder een neutraal antwoord te kiezen. Het doel is om te komen tot aanknopingspunten voor verandering vanuit de opzet van de les.

Bij de interpretatie van de uitkomsten van de antwoorden op de likertschaal wordt de modus gebruikt, aangezien de onderliggende variabelen ordinaal zijn. De modus is binnen een frequentieverdeling de waarde of klasse die het vaakst voorkomt.

Op basis van kruistabellen en de Chi-kwadraattoets is een analyse gemaakt van de samenhang in de antwoorden van de individuele leerlingen. Het doel is om afwijkingen te vinden ten opzichte van de verwachte uitkomsten. Het significantieniveau is gesteld op 0,05.

De open vragen leveren een onderbouwing op van de mening van de leerlingen over de les, de onderwerpen en de verschillende opdrachten. De enquête is in samenspraak met de sectie AK opgesteld en aangescherpt. De vragen zijn hierdoor nog beter toegespitst op het taalgebruik van de leerlingen, de lengte is ingekort en er zijn openvragen aan toegevoegd, waardoor er meer kwalitatieve informatie verzameld is.

Het onderzoek naar de ervaringen van de leerlingen en de docenten met het nieuwe vakleerplan is opvolgend uitgevoerd. De uitkomsten van de leerling-enquêtes hebben een plek gekregen in de interviews met de leerlingen en deze resultaten zijn vervolgens benut in de interviews met de docenten.

De verdiepende interviews met de leerlingen en docenten waren semigestructureerd van opzet. In elk interview werden een aantal hoofdvragen voorgelegd. Er is doorgevraagd op specifieke onderwerpen als daar aanleiding toe was. De enquêtes en interviewvragen zijn als bijlagen toegevoegd (bijlage 2).

De kwaliteit van het vak aardrijkskunde in de onderbouw komt ook naar voren in het aantal leerlingen dat AK in de bovenbouw kiest. De administratie van de school heeft de data aangeleverd, die vervolgens vergeleken zijn met de landelijke gegevens. De uitkomsten zijn met de sectievoorzitter besproken.

3 Resultaten: Uitkomsten leerlingenenquête en interviews

De leerlingenenquête is afgenomen onder 148 leerlingen door de docenten tijdens de aardrijkskundeles in de periode 15 – 27 april 2013. Het gaat om zes 2e klassen: drie havo klassen, twee atheneum klassen en een gymnasium klas. In dit hoofdstuk wordt een selectie van de uitkomsten van de enquête en de interviews met de leerlingen besproken. In de hoofdstuk zijn de enquêtevragen geselecteerd die het meeste inzicht of hoofdlijnen geeft van het vak en de verschillende onderdelen (Vraag 1, 2, 3, 11 en 13). In bijlage 8 zijn de uitkomsten van de overige vragen opgenomen.

De enquête vragen worden besproken door toelichting van opvallende uitkomsten en weergave in een tabel en/of figuur. Bij de likertschaal is de modus (het meest voorkomende antwoord) belangrijk. Deze zijn in de tabellen geel gemarkeerd. In de staafdiagrammen is vervolgens de verdeling van de score verduidelijkt.

3.1 Wat vind je van het van het vak aardrijkskunde?

De leerlingen geven op zes van de zeven stellingen 'neutraal' als meest voorkomend antwoord (zie tabel 3-1). Dit betekent dat de leerlingen geen uitgesproken mening over het vak hebben. Er is gevraagd naar de mening over: makkelijk, leuk, belangrijk, afwisselend, actuele onderwerpen en hoeveelheid huiswerk. Alleen op de stelling 'je leert veel' wordt het vaakst (44%) gekozen voor 'mee eens'.

Als de verdeling van de scores erbij in beschouwing wordt genomen komt naar voren dat 13% van de leerlingen het zeer oneens is met de stelling dat het vak leuk is. Een hoog percentage, 30%, is het eens met de stelling dat het een belangrijk vak is. Dit geldt ook voor de stelling over afwisseling. Tot slot is op te merken dat 26% van de leerlingen het zeer eens is met de stelling dat je veel huiswerk krijgt en 33% het ermee eens is; de verdeling van de scores op deze stelling is zeer asymmetrisch (zie laatste diagram van fig. 3.1).

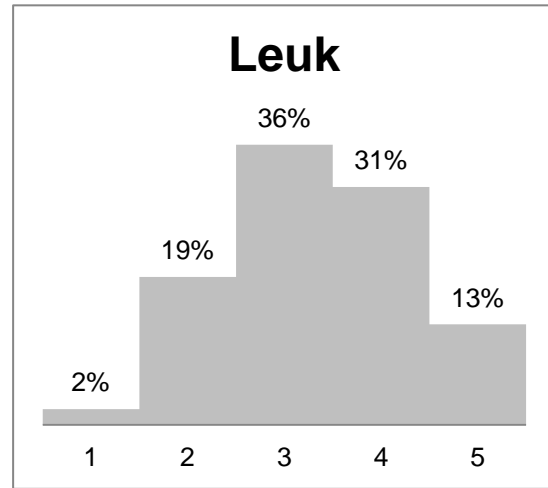
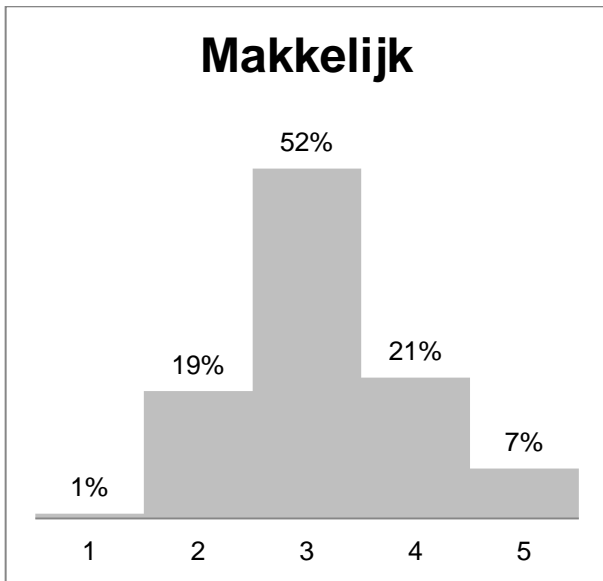
Tabel 3:1 Wat vind je van het vak AK?

Antwoorden per stelling in %

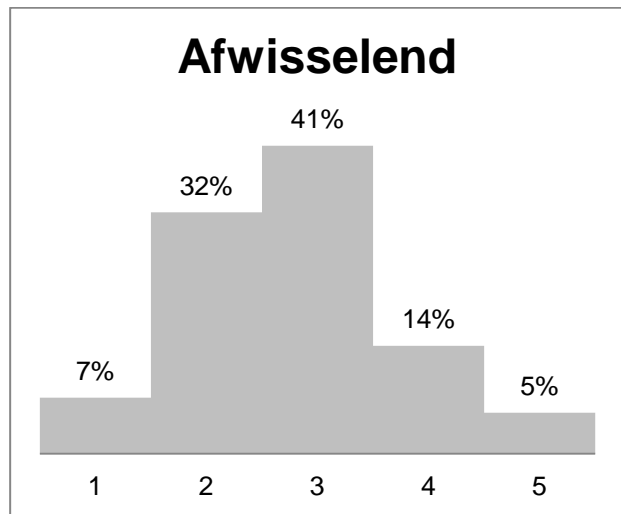
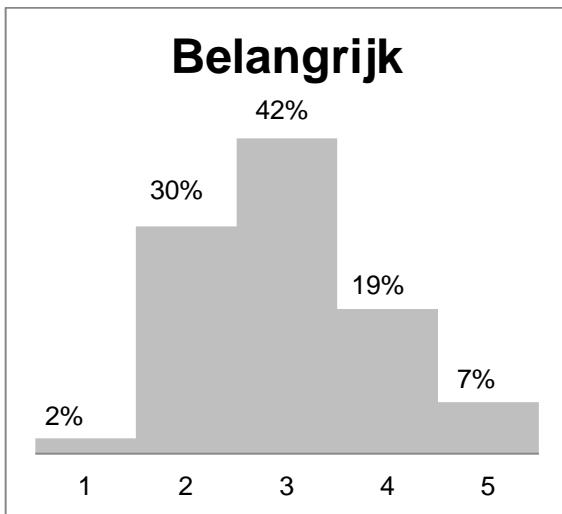
	Ze er mee eens (1)	Mee eens (2)	Neutraal (3)	Mee oneens (4)	Ze er mee oneens (5)
Makkelijk	1%	19%	52%	21%	7%
Leuk	2%	19%	36%	31%	13%
Belangrijk	2%	30%	42%	19%	7%
Afwisselend	7%	32%	41%	14%	5%
Het gaat over actuele onderwerpen	3%	29%	42%	20%	6%
Je leert veel	10%	44%	34%	10%	3%
Je krijgt veel huiswerk	26%	33%	35%	5%	1%

Figuur 3-1 Wat vind je van het vak AK?

Score per stelling in %

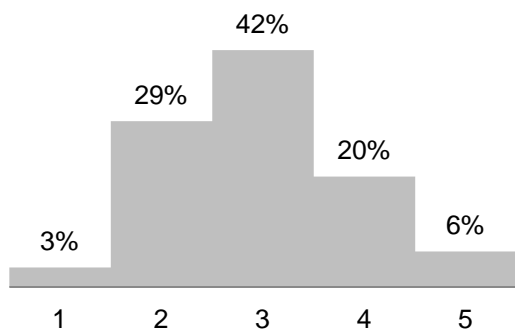

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

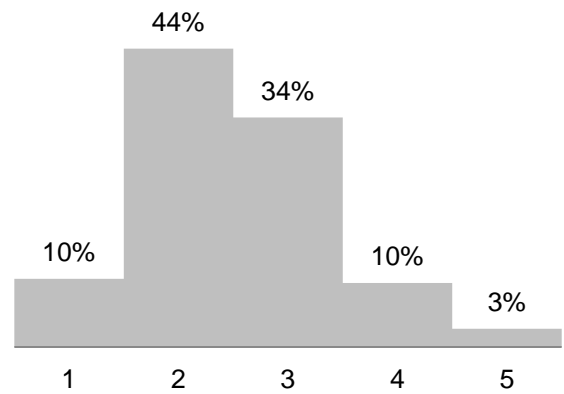

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

Actuele onderwerpen

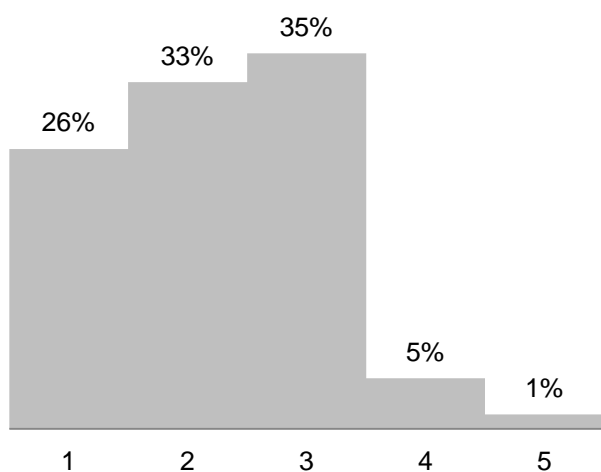

Je leert veel

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

Veel huiswerk

3.2 De docent geeft ...

De antwoorden op deze stellingen zijn aan de hand van de 3-puntschaal gegeven te weinig (1), voldoende (2), en goed (3). Het doel van deze stellingen is om inzichtelijk te krijgen waar aanknopingspunten zitten voor verandering van de aangeboden lesopbouw en – werkvormen, zodoende dat er gekozen is voor drie categorieën.

De leerlingen kiezen te weinig als meest voorkomend antwoord op vier van de zes stellingen, zie hiervoor tabel 3-2. Er wordt in de lessen te weinig gewerkt met de actualiteit, leerlingen krijgen te weinig actief een rol in de les krijgen, te weinig groepsopdrachten en onderzoeksopdrachten. Op de stellingen over de afwisseling van werkvormen en de uitleg met internet, film en computer is het meest voorkomende antwoord voldoende. In figuur 3.2 geven de staafdiagrammen een visueel beeld van de spreiding van de scores.

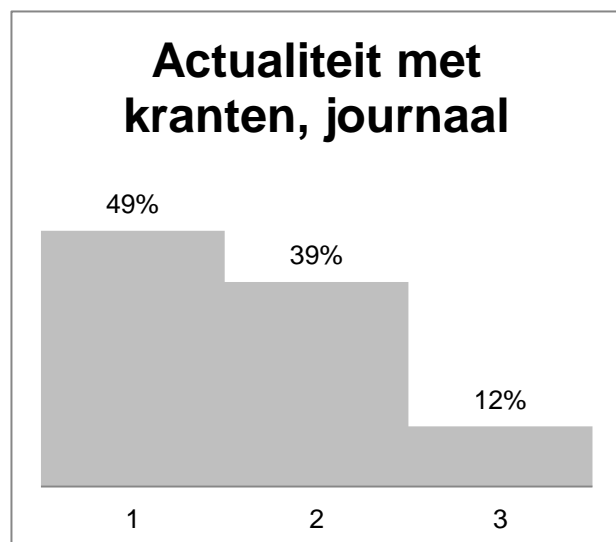
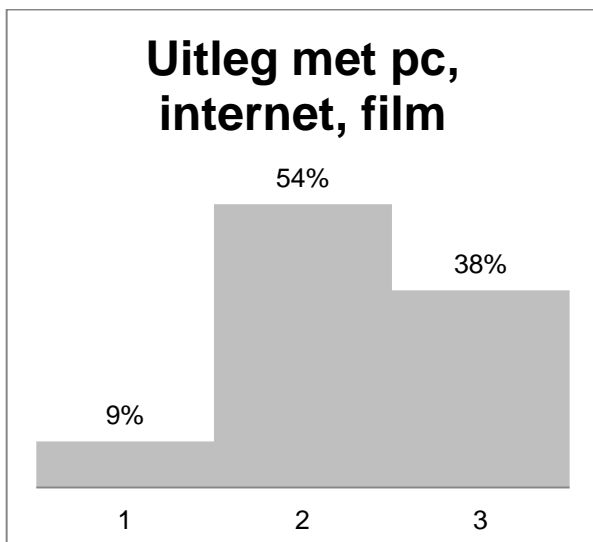
Tabel 3:2 De docent geeft

Score per stelling in %

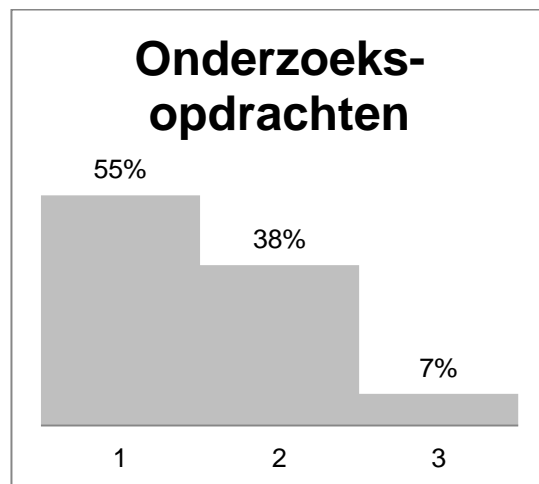
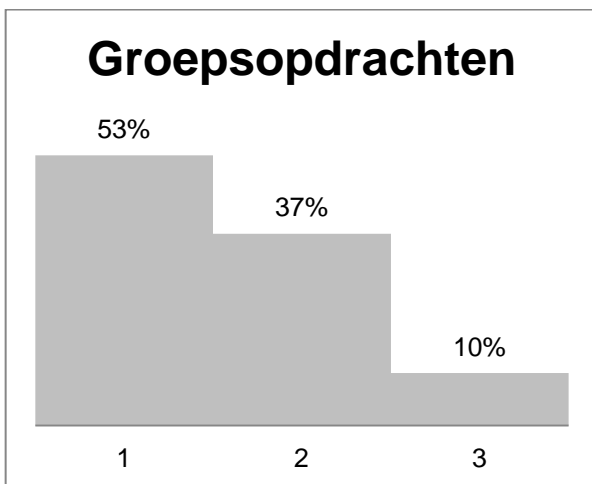
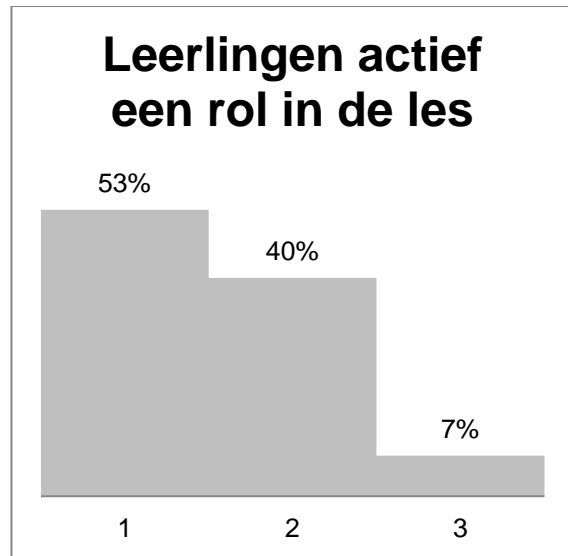
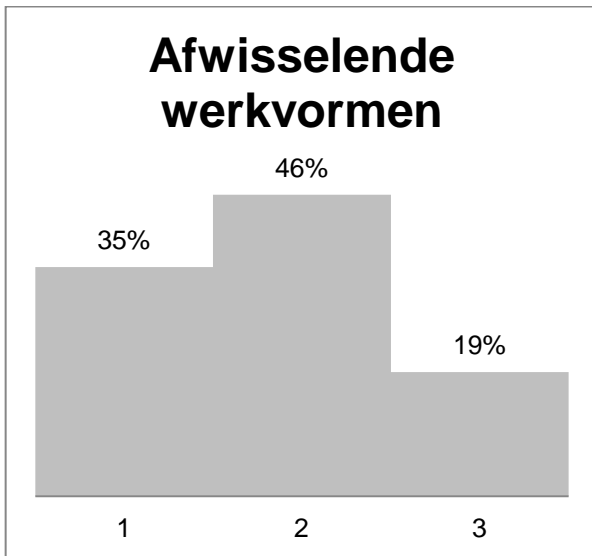
	Te weinig (1)	Voldoende (2)	Goed (3)
Uitleg met internet, film en computer	9%	54%	38%
Voorbeelden uit de actualiteit met gebruik van kranten of het journaal	49%	39%	12%
Afwisselde werkvormen	35%	46%	19%
Leerlingen actief een rol in de les	53%	40%	7%
Groepsopdrachten	53%	37%	10%
Onderzoeksopdrachten	55%	38%	7%

Figuur 3-2 De docent geeft

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Te weinig, (2) voldoende, (3) goed

(1) Te weinig, (2) voldoende, (3) goed.

Uit de uitkomst van deze vraag kan geconcludeerd worden dat leerlingen vinden dat zij op verschillende onderdelen verbeteringen zouden willen. Leerlingen willen een actievere rol in de les krijgen en meer groep- en onderzoeksoopdrachten doen. Daarnaast vinden leerlingen dat de actualiteit te weinig een plek krijgt in de les. De uitkomsten biedt inzicht wat er door de leerlingen worden gemist in de lesopbouw.

3.3 Welk schoolcijfers geef je AK?

De leerlingen geven het vak een 5,8. Dit cijfer is het gemiddelde van de cijfers die leerlingen als antwoord hebben gegeven op de vraag welk schoolcijfer je het vak geeft. Er is een onderscheid tussen vwo en havo. Atheneum en gymnasiumleerlingen komen tot een gemiddelde van 6,4. De havo leerlingen geven een 5,2. Het meest voorkomend cijfer is een 6 en met vlak daarbij een 7. 29% van de leerlingen geeft het vak een onvoldoende, 30% geeft het vak een zes en 41% geeft het vak een zeven of hoger. Zie tabel 3-4.

In de volgende paragrafen is een toelichting gegeven van de motivatie van de leerlingen op het cijfer.

Tabel 3:3 Schoolcijfer AK

Schoolcijfer AK	Aantal leerlingen	%
1	2	1%
2	1	1%
3	8	6%
4	17	11%
5	15	10%
6	45	30%
7	44	30%
8	15	10%
8,5	1	1%

3.3.1 Een onvoldoende

Leerlingen die het vak een onvoldoende geven noemen het vak nutteloos en super saai. Het is moeilijk, er wordt slecht uitgelegd, er zijn onduidelijke aantekeningen en er moet hard gewerkt worden. De leerling heeft het idee dat hij professor moet zijn. Eén leerling geeft aan goed te leren, maar dat ze slechte cijfers haalt en dat is frustrerend. Leerlingen vinden de lessen saai, want het is altijd hetzelfde. Het interesseert leerlingen niet om te leren over toestanden in China of ze weten niet wat ze er mee moeten.

3.3.2 Cijfer 6

Er zijn leerlingen die een 6 geven omdat ze het vak niet leuk vinden omdat het moeilijk is en ze er niet goed in zijn. Er is veel huis- en leerwerk en je moet veel leren: basisboek, lesboek, atlas. Ook vinden zij dat er heel veel toetsen achter elkaar zijn. Deze leerlingen geven wel aan dat er soms onderwerpen of vaardigheden zijn die ze interessant en leuk vinden.

Een aantal leerlingen geeft aan het een belangrijk en nuttig vak te vinden dat je veel leert waaronder zelfstandig werken, maar het vak is voor hen niet leuk, interessant of makkelijk.

Een andere groep leerlingen vindt het vak interessant, het is afwisselend en je leert veel, maar geven aan de inhoud snel weer te vergeten en dat zij niet weten wat ze later aan het vak hebben, omdat ze het nooit gaan gebruiken. Het is nutteloos.

Een aantal leerlingen geeft aan het vak niet heel ingewikkeld vinden. Soms is de uitleg niet nodig en dat er in de les weinig nieuws wordt geleerd. Deze leerlingen geven aan goed te kunnen leren met het boek. Zij vinden het vak is niet echt afwisselend. De lessen zijn saai en vinden dat het wel leuker kan.

3.3.3 Cijfer 7

Deze leerlingen vinden het vak interessant en leren veel: "je ziet het terug in de praktijk en het is leuk om over de wereld meer dingen te weten en leuk om te zien in het echt en het dan kunnen verklaren". Ze geven aan het soms moeilijk te vinden, maar dat er leuke, interessante onderwerpen bij zitten. Soms worden de lessen als een beetje saai en niet altijd nuttig gezien. Ze zijn niet erg aantrekkelijk, soms langdradig en veel hetzelfde.

De les en de methode worden als prettig ervaren en er wordt veel gedaan zoals leuke filmpjes en er zijn ook goede toetsen. Leerlingen die het makkelijk vinden geven aan zij voor een groot deel in de les kunnen leren.

3.3.4 **Cijfer 8**

Leerlingen die het cijfers 8 of hoger geven zeggen het een belangrijk en leuk vak te vinden. “Je leert beter naar de wereld kijken en leert over de omstandigheden in de wereld”. Ze staan er een goed cijfer voor en vinden het niet al te moeilijk. Ze geven aan het vak soms wat saai te vinden en geven als verbeterpunten de tips: meer groep- en onderzoeksopdrachten.

3.4 Wat zijn je drie tops?

Leerlingen zijn vanuit de brugklas op de onderzoeksschool bekend met de vraag om tops en tips te geven. Dit kan gaan om de klas, de les, de docent, een onderwerp of een presentatie. Er is gekozen om hierbij aan te sluiten. Deze open vraag geeft inzicht in de waardering van het huidige lesprogramma

In totaal zijn door de leerlingen 259 tops opgeschreven. 15% van de leerlingen heeft deze vraag niet ingevuld. Leerlingen vinden AK leuk, interessant en nuttig en het draagt bij aan een goed wereldbeeld. De filmpjes in de les onderbouwen de uitleg. Leerlingen waarderen de hoofdstukken over landen en culturen. Leerlingen noemen vaak actieve werkvormen zoals: presentatie, poster, project en groepsopdracht, rollenspel). Het zelfstandig werken in de les aan het werkboek vinden leerlingen prettig. De structuur en inhoud van de les is duidelijk, samen met de onderbouwing van het verhaal met beeld en prezi/ppt.

Tabel 3:4 Tops AK

Onderwerp/werkvorm	Aantal keer genoemd	In %
Leuke, interessante, nuttige, actuele onderwerpen, wereldbeeld,	26	10%
Filmpjes	25	10%
Landen	24	9%
Natuurlandschappen	21	8%
Globalisering	18	7%
Projectopdracht/groepsopdracht (o.a. poster)	18	7%
Culturen	15	6%
Presentatie geven	15	6%
Zelfstandig werken	14	5%
Nederland (verandert, in de wereld)	12	5%
Atlas gebruik	9	3%
De methode	9	3%
Vraagstukken: kinderarbeid, milieu, politiek	8	3%
Duidelijke les	7	3%
Beeld: foto, grafiek, plaatjes	6	2%
Luisteren naar de uitleg (ppt of prezi)	6	2%
Afwisselend	5	2%
Makkelijk	5	2%
Werkvormen: rollenspel, debat	4	2%
De docent	3	1%
De sfeer in de klas	2	1%
Meerkeuze toetsen	2	1%
Tekeningen	2	1%
Toetsen bespreken	2	1%
Nakijkmethode (op het scherm)	1	0%
Totaal aan tops	259	100%

3.5 Wat zijn je drie tips?

Vergelijkbaar met de vorige vraag naar tops wordt in deze vraag de leerlingen gevraagd naar de tips. De openvraag geeft inzicht in de verbeterpunten op het huidige lesprogramma zoals deze door de leerlingen worden aangereikt.

De leerlingen hebben 240 tips gegeven. 17% van de leerlingen heeft deze vraag niet ingevuld. 15% van de tops gaat over de uitleg van het onderwerp: meer, op een andere manier of meer duidelijkheid over het onderwerp. 'Werk meer met een mindmap van relaties' luidt een van de adviezen. 10% van de suggesties hebben betrekking op het geven van meer groep- en doe-opdrachten. 7% van de tips gaan over meer afwisseling van de werkvormen en leerzame spelletjes om de les minder saai te maken. Leerlingen vragen om meer interactie en meningsvorming in de les in de vorm van een debat of een klassengesprek.

Tabel 3:5 Tips AK

Onderwerp/werkvorm	Aantal keer genoemd	In %
Meer uitleg (of op een andere manier), duidelijkheid (minder prezi, meer mind map)	36	15%
Meer groep- en doe-opdrachten	24	10%
Minder huiswerk (te hoog tempo)	18	8%
Meer afwisseling werkvormen	17	7%
Meer filmpjes	16	7%
Minder saai (quiz, leerzame spelletjes)	16	7%
Meer tijd voor zelfstandig werken	10	4%
Niet te veel bespreken, geklets, niet duidelijk, te lang, saai	9	4%
Meer computergebruik in de les	7	3%
Minder toetsen	7	3%
Docent	6	3%
Bespreken van de toets (moeilijk)	5	2%
Geen meerkeuze toets	5	2%
Meer interactie over de inhoud (meningsvorming, debat, klassengesprek)	5	2%
Minder topo	5	2%
Nakijken via beamer ipv. voorlezen	5	2%
Samenwerken	4	2%
Samenvatting geven, ppt en aantekeningen	4	2%
Atlas gebruik, leren kaart lezen	3	1%
Duidelijke structuur van de les	3	1%
Geen basisboek	3	1%
Het is okay	3	1%
Meer Google earth	3	1%
Meer presentaties (leerlingen leggen uit)	3	1%
Meer economie	2	1%
Meer herhaling	2	1%
Meer natuur (o.a. woestijn)	2	1%
Minder economie	2	1%
Minder filmpjes	2	1%
Minder zoeken in atlas, internet	2	1%
Niet al te stille lessen	2	1%
Toets sneller nakijken	2	1%
Het ontstaan van landen	1	0%
Kaart maken	1	0%
Klassikaal werk maken	1	0%
Meer actualiteit	1	0%
Minder opdrachten	1	0%
Thema Nederland	1	0%
Uitleg basisboek	1	0%
Totaal aantal tips	240	

De uitkomsten van de andere enquêtevragen zijn opgenomen in bijlage 8.

3.6 Samenhang tussen de uitkomsten van de enquêtevragen.

Op basis van kruistabellen en de Chi-kwadraattoets is een analyse gemaakt van de samenhang in de antwoorden van de individuele leerlingen. In tabel 3.3 zijn de significante uitkomsten opgenomen. In bijlage 9 zijn de kruistabellen en de Chi-kwadraattoets opgenomen van deze variabelen. Leerlingen die het vak leuk vinden, vinden het ook makkelijk. Ze vinden het leuk vanwege de afwisselende werkvormen. Leerlingen leren veel van de hoofdstukken uit de methode, de uitleg met internet en film en de afwisseling in werkvormen. De groepsopdrachten wordt door de leerling als belangrijk ervaren. De kruistabellen van al de andere variabelen scoren niet significant.

Tabel 3:6 Significante uitkomsten Chi-kwadraattoets (<0,05)

Variabele 1	Variabele 2	Significantie
Leuk	Makkelijk	0,00
Leuk	Afwisselende werkvormen	0,04
Je leert veel	Zuid Afrika – Je leert veel	0,00
Je leert veel	Nederland verandert – Je leert veel	0,00
Je leert veel	Natuurlandschappen – Je leert veel	0,00
Je leert veel	Globalisering – Je leert veel	0,03
Je leert veel	Rusland – Je leert veel	0,01
Je leert veel	Uitleg met internet film	0,04
Je leert veel	Afwisselende werkvormen	0,05
Belangrijk	Groepsopdracht	0,02

3.7 Samenvatting interviews met leerlingen

In aanvulling op de leerling-enquête zijn korte interviews met groepjes leerlingen uit de zeven verschillende klassen gevoerd. De gesprekken waren semigestructureerd van opzet. In elk interview werden een aantal hoofdvragen voorgelegd. Er is doorgevraagd op specifieke onderwerpen als daar aanleiding toe was. Per vraag zijn de antwoorden gebundeld. Deze vragen zijn een aanvulling op de enquête naar de motivatie voor het vak.

3.7.1 Wat heb je geleerd?

Het is relevant te weten wat leerlingen zelf voor woorden kiezen om de vraag te beantwoorden wat zij bij het vak aardrijkskunde leren. Zij geven in de enquête aan dat zij veel leren, maar wat leren zij dan precies?

Leerlingen zeggen: 'Je leert over de wereld om je heen: landen, culturen, klimaat, natuurrampen, bevolking'. Je leert veel detailinformatie, maar er mag wat hen betreft meer een kader bij. Van welk groter geheel maakt het deel uit.

De leerlingen geven aan dat zij door de aardrijkskunde lessen het journaal veel beter kunnen volgen. Je leert onderwerpen. Je staat voor paal als je niet weet wat bijvoorbeeld milieuproblematiek inhoud.

Leerlingen noemen als belangrijk onderwerp het visualiseren: het maken van kaarten, het gebruik van de atlas en informatie verwerken in tabellen.

3.7.2 Waar kun je het voor gebruiken?

De leerlingen vinden het lastig om concrete toepassingsmogelijkheden te noemen. Ze benoemen dat het belangrijk is om het nieuws op het journaal of de krant te begrijpen en dat aardrijkskunde daarbij helpt. Soms is het praktisch op vakantie. Je kunt aan je ouders enkele bepaalde natuurverschijnselen uitleggen. In het gesprek legt een leerling ook de relatie met het vak wiskunde. Het verwerken van gegeven in figuren en tabellen en deze interpreteren.

3.7.3 Wat kun je er later mee?

Om leerlingen het nut van het vak in te laten zien, is het belangrijk om duidelijk te maken waar het vak nuttig voor is. De leerlingen komen zelf met opsomming van de volgende beroepen: fotograaf, werken bij een reisbureau, weerman, vulkanoloog, socioloog, antropoloog, milieuberopen en handelsfunctie.

3.7.4 Wat is nuttig?

Het visualiseren vinden leerlingen nuttig. Ook benoemen zij dat zij topografie heel nuttig vinden. Kennis van landen, culturen en klimaten is interessant te weten. Dit is vooral nuttig als je later in de handel gaat.

3.7.5 Hoe kan het beter?

Op de vraag aan de leerlingen over de manier hoe de lessen AK beter kunnen geven de leerlingen de volgende suggesties:

- Biedt meer keuzevrijheid, binnen duidelijk afgebakende kaders, want eigen opdrachten kosten meer tijd
- Geef 'doe-opdrachten', waarbij de geleerde informatie moet worden toegepast
- Geef kortlopende projectopdrachten van maximaal drie lessen die aansluiten bij het hoofdthema
- Een model of ontwerpbeurt uitwerken
- Veldwerk: kennis toepassen en leren buiten het lokaal
- Een duidelijkere uitleg van het doel van de les; expliciet maken,
- Het is interessant om meer klassengesprekken over onderwerpen te voeren
- De lessen hebben te vaak het vaste, voorspellende patroon
- Het land Amerika: het is een belangrijk land in de wereld, maar wij werken er niet over
- De onderwerpen over Nederland komen veel overeen met de onderwerpen uit de geschiedenisles, maak het daarom minder uitgebreid.

Uit de interviews komt naar voren dat de leerlingen graag eigen keuzen willen maken en verantwoordelijkheid willen dragen voor de onderwerpen die ze krijgen. Het hebben van een keuzemogelijkheid vinden leerlingen belangrijk, want het 'is altijd leuker' om zelf onderwerpen te kiezen. Leerlingen leren daarmee ook de eigen verantwoordelijkheid te nemen, zien vaak het nut er meer van in en krijgen ruimte om kennis toe te passen.

4 Resultaten: Interviews docenten

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de tweede onderzoeksvraag: Op welke onderdelen zien de docenten verbeterpunten?

Er zijn drie van de vier docenten geïnterviewd. De verdiepende interviews waren semigestructureerd van opzet. In elk interview zijn een aantal hoofdvragen voorgelegd en er is doorgevraagd op specifieke onderwerpen als daar aanleiding toe was. De uitkomsten van de leerlingenenquête en de interviews met de leerlingen zijn benut in de interviews met de docenten. De enquêtes en interviewvragen zijn als bijlagen toegevoegd (bijlage 2).

4.1 Interview docenten

De docenten geven de leerlingen gelijk als ze de antwoorden van de enquête doornemen. Het bevestigt het beeld dat het vakleerplan verbeterd moet worden. Het bevat concrete aanknopingspunten die al gelijk zijn uit te voeren. Ook leveren de uitkomsten ideeën op hoe met een aantal kleine aanpassingen er verbeterlagen te maken zijn. Daarnaast zijn suggesties gegeven voor veranderingen op hoofdlijnen.

De docenten vinden het jammer dat de leerlingen in de eerste enquête vraag aangeven het vak niet echt leuk vinden. Ze vinden het prima te lezen dat leerlingen veel leren en dat ze het belangrijk vinden.

4.1.1 Tempo vakleerplan

Een van de docenten geeft aan dat het vakleerplan 'hard doorwerken' is. Hij heeft wel de vrijheid om zijn eigen accent te geven. Hij heeft dit jaar gezocht naar de ruimte voor zelfstandig werken van de leerlingen. In plaats van een so laat deze docent de leerlingen zelf een presentatie maken over een paragraaf. Ook geeft de docent aan dat de keuzemenu's van de methode, waarbij de leerlingen de geleerde kennis kunnen toepassen ook onderdeel moeten zijn van het vakleerplan. 'Behandel niet alle paragrafen, maar sla er een paar over en ruil deze in voor een dergelijk menu'. Dit zijn namelijk de leukere verwerkingsopdrachten waarbij leerlingen op een andere manier leren: onderzoeken, ontwerpen, toepassen van kennis in een andere context.

Een andere docent vindt het schema met hoofdstukken, toetsen en so's prima: 'Ze krijgen nu een maal drie uur les in de week, waardoor je verhoudingsgewijs meer toetsen moet afnemen'. Zie het onderstaande kader voor de indeling van toetsen en cijfers, waarmee de docent voldoende toetsingsmogelijkheden wil en moet creëren. Deze docent vindt ook dat leerlingen met eigen uitzoek opdrachten vaak een ander leerdoel voor ogen hebben dan de docent. De structuur van de methode biedt de docent houvast. De docent benoemt ook dit in relatie tot de blokken (2 uur achter elkaar).

Toetsen en cijfers

Het schooljaar bestaat uit vier perioden. Elke periode behandelen de docenten 1,5 hoofdstuk uit de methode. Er wordt per periode een tot twee toetsen afgenomen (een toetscijfer telt 2x) en drie tot vier so's (een so-cijfer telt 1x). De toetscijfers gaan over de hoofdstukken uit de methode, maar kan dit ook een cijfer zijn voor een project of atlastoets. Het so gaan over delen van de lesstof die ook voor de toets moeten worden geleerd, maar het kan ook gaan om een presentatie of een verslag. De docent heeft een bepaalde mate van vrijheid en stemt andere toetsvormen af met de sectie. De suggesties van de leerlingen kunnen bijvoorbeeld ingewisseld worden met een so over de stof uit de methode. Deze kan vervangen worden door een eigen opdracht of veldwerkvoorbereiding.

De uitkomsten van de tweede enquêtevraag over de stellingen *De docent geeft ...* bieden concrete aanknopingspunten voor verbetering van de lesopbouw. Leerlingen vinden dat de les nu te weinig aansluit bij de actualiteit en/of dat te weinig de relatie mee wordt gelegd. Een van de docenten vraagt zich af of een aantal leerlingen het nieuws zelf wel voldoende volgt. Één docent werkt regelmatig in de klas met de krant. Hij neemt een stapel mee en laat leerlingen hier berichten uit selecteren. Het geeft leerlingen die thuis de krant nauwelijks lezen de opdracht dit wel op wel op school te doen. Het is een werkvorm die in de sectie breder zou kunnen worden toegepast.

4.1.2 Doe-opdrachten

De leerlingen geven aan meer projecten te willen doen. Twee docenten geven in het interview aan dat deze suggestie moet worden ingebouwd. Het zou goed zijn om in elke periode een kort project te doen dat aansluit bij het thema. De docenten geven ook aan dat de hectiek van alledag vaak de voorrang krijgt boven het uitwerken van nieuwe werkvormen of het ontwerpen van projecten.

4.1.3 Onderwijs buiten het leslokaal

Een veldwerk of excursie ontbreekt in het vakleerplan. De docenten vinden dit een tekort. Het hoort wel bij het vak. Je leert het juist in de echte wereld. Bovendien geven de docenten aan dit leuk te vinden om te doen. Het vak gaat over de wereld om je heen, dus een veldwerk over een nieuwbouwwijk of een kompasopdracht is heel eenvoudig te organiseren. De school ligt namelijk in een Vinex-wijk. Één docent heeft een aarzeling. Hij ziet veel beren op de weg: tijd en planning, er is een tweede begeleider nodig, het niet instaan voor het gedrag van de havo leerlingen en twijfels over het leerrendement van lastige leerlingen.

4.1.4 Groepsdifferentiatie

Er is een groot verschil tussen de motivatie van leerlingen op het gymnasium, atheneum en de havo. Leerlingen moeten het aankunnen om veldwerk en projectopdrachten te doen. De docenten moeten de leerlingen goed begeleiden met een andere manier van leren. De havo leerlingen in het bijzonder. Het daagt leerlingen uit om iets gevarieerdere lessen aan te bieden. Verder is het nodig om de blokken goed uit te werken. Vooral voor de havo leerlingen die zich niet gemotiveerd tonen, aldus een docent.

4.1.5 Geografische informatie systemen (GIS): Edugis

Leerlingen werken projectgewijs met het online gis-programma Edugis (www.edugis.nl). Toch lijkt dit computeronderwijs naar de achtergrond te verdwijnen. De docenten geven aan dat zij GIS en de verschillende beschikbare online onderwijsprojecten als een duidelijk en vaststaand project in het vakleerplan willen opnemen. Het is relevant om hier in te differentiëren tussen havo en vwo en leerlingen moeten de ruimte hebben om te kiezen tussen thema's of landen. De beschikbaarheid van de computerlokalen is een belangrijke reden dat het GIS-onderwijs minder makkelijk aangeboden wordt.

4.1.6 Hoofdstukken uit De Geo

Op basis van de uitkomsten op de vraag naar de waardering van de gegeven lesstof uit De Geo blijkt dat leerlingen het hoofdstuk over Rusland niet interessant vinden. Zij zouden veel liever over de Verenigde Staten willen werken. Aanvankelijk waren de docenten dit ook van plan geweest, maar in de praktijk bleek het lesboek van leerjaar 2 als opbouw te worden gebruikt. In de interviews gaven de docenten aan dat Amerika zich prima zou lenen om de tips van de leerlingen te gebruiken. Inhoud en opdrachten los van de methode, met ruimte voor zelfstandig werken en uitzoeken.

De hoofdstukken over Nederland bevatten vrij veel overlap, aldus een van de docenten aan. Daarbij komt dat het hoofdstuk *Nederland in de wereld* aansluit bij *Globalisering*. In het interview wordt door de docent het idee uitgesproken om deze hoofdstukken te combineren tot een nieuw geheel.

4.1.7 Vakoverstijgend project

AK is een veelomvattend vak, dat door de leerlingen als lastig wordt beschouwd. Eén van de docenten geeft aan om een vakoverstijgend project aan te bieden met een taal, science of economie. Het kan een project zijn met het vak Nederlands. Het leren argumenteren, redeneren, een goede uitleg schrijven zijn belangrijke leervaardigheden die dan aan de orde komen. Het geeft het vak ook een stevigere positie. De sectie heeft een aantal jaar geleden het project Geofictie gedaan. Dit was succesvol, maar dit is ook naar de achtergrond verdwenen. Door de vele lessen in de week heeft de sectie AK iets te bieden aan de collega's van de andere secties.

In de brugklas krijgen de gymnasiumklassen het vakoverstijgend project Trajectum dat een combinatie is van aardrijkskunde en geschiedenis. Het centrale doel is het opzetten van een praktijkonderzoek met enquêtes en ander bronnenmateriaal. Leerlingen leren er ook kaarten maken en een presentatie geven.

4.1.8 **Coachende rol van de docent**

De docenten geven aan dat leerlingen goed begeleid moeten worden bij de opdrachten en het zelfstandig werken. Er zijn altijd 'meelifters'. Dit zijn leerlingen die zelf niet veel doen, maar leunen op hun groepsgenoten. Deze leerlingen vallen de eerste keer ook door de mand. Zij halen een laag punt. De volgende keer kunnen zij het pas weer herkansen. Hier moet de docent zich als begeleider opstellen en ook duidelijk aangeven wat van ze verwacht wordt. Het gaat bij de projectopdrachten dat je leerlingen opleidt om zelfstandig te werken. Ze hebben daar voldoende bevestiging bij nodig. Uit de enquête en interviews blijkt dat leerlingen inzien dat je bij dit vak zelfstandig leert werken, maar leerlingen vinden het vaag, moeilijk en voelen zich onzeker.

4.1.9 **Profielkeuze bovenbouw**

Het aandeel leerlingen op de onderzoeksschool dat AK in zijn profiel kiest, ligt beneden het landelijke gemiddelde (zie ook onderzoeksvraag 3). Het is de sectie afgelopen jaar niet gelukt om goede voorlichting te geven over het vak in de bovenbouw in de periode dat de profielkeuzen zijn gemaakt. Volgend schooljaar gaat de sectie dit weer oppakken. Zij gaat tijdens het mentoruur een toelichting geven over het vak aardrijkskunde in de bovenbouw. Het idee wordt geopperd om een leerling die het vak heeft gekozen hier voor uit te nodigen. De leerlingen zijn zelf de beste ambassadeurs.

5 Resultaten: Statistiek leerlingen AK in bovenbouw

In dit hoofdstuk staat de onderzoeksvraag centraal: Hoeveel leerlingen uit cohort 2010 (leerjaar 3, 2012-2013) kiezen AK als in de bovenbouw en is deze keuze beïnvloed door het nieuwe vakleerplan.

Op de onderzoeksschool zijn de gegevens beschikbaar over de leerlingen in leerjaar 4 die aardrijkskunde in de bovenbouw hebben gekozen over de periode 2007-2013. Deze zijn verwerkt in tabellen en staafdiagrammen. De keuze voor het vak AK kent schommelingen en toont de afgelopen drie jaar een afnemend percentage. In tabel 5.1 zijn de gegevens voor havo, atheneum en gymnasium gebundeld. Het is belangrijk te kijken naar het verschil tussen havo en vwo. Uit tabel 5.2 staan gegevens voor havo 4; in tabel 5.3 de gegevens voor vwo. Ook is het onderscheid tussen atheneum en gymnasium uitgewerkt.

Het is een landelijke trend dat het aantal eindexamenkandidaten voor het vak aardrijkskunde afneemt. Sinds 2005 heeft het vak aan status verloren. In dat jaar heeft de overheid besloten om het tot keuzevak te maken in plaats verplicht profielvak. Tabel 5.6 laat zien dat het % havo examenkandidaten van 47,8 % in 2005 tot 36% in 2013 is gedaald. Voor de vwo-leerlingen gaat het van 42% in 2005 naar 32,9% in 2013. De analyse van het aantal bovenbouwkandidaten wordt vergeleken met de landelijke cijfers.

5.1 Havo 4

Het aantal leerlingen in de havo dat AK kiest daalt (figuur 5.2). Schooljaar 2013/14 is een nieuw laagtepunt. 20% van de havo leerlingen kiest AK. Het percentage in 2013 op de onderzoeksschool ligt bijna 17 % onder het landelijk gemiddelde van 36,7% (zie tabel 5.6.). In 2009/2010 lag het % bijna op landelijk gemiddeld.

5.2 Vwo 4

In tabel 5.3 en figuur 5.3 staan de gegevens voor de vwo 4 leerlingen. Het percentage leerlingen dat AK in de bovenbouw kiest schommelt. Ook hier stijgt het % tot 2009/2010, daarna daalt het aantal. Het aantal leerlingen dat AK in 2011 kiest is op gelijke hoogte als het landelijk gemiddeld aantal leerlingen per school dat eindexamen heeft gedaan in het vak AK. In 2013 is het landelijk gemiddelde 32%. Bekijken we de aantallen voor keuze van het schooljaar 2013/2014 dan zakt het percentage op de onderzoeksschool verder naar beneden tot 20%. Een verklaring voor deze daling kan te maken hebben met het niet aanbieden van AK in leerjaar 3. Dit is het eerste jaar dat het vak niet meer aan klas 3 wordt gegeven. Ook speelt mee dat er geen voorlichting over het vak in de bovenbouw is gegeven in de periode dat leerlingen hun profielkeuze hebben moeten maken.

5.3 Atheneum en gymnasium 4 gesplitst

In tabel 5.4 en 5.5 en in figuren 5.4 en 5.5 zijn de profielkeuzen voor de leerlingen van vwo 4 gesplitst naar atheneum en gymnasium. Het blijkt dat het aandeel leerlingen in atheneum 4 in 2011 overeenkomst met het landelijk gemiddelde. Sinds drie jaar zakt dit % op de onderzoeksschool omlaag. In schooljaar 2013/2014 kiest 26% het vak in vergelijking met 31% in schooljaar 2012-2013.

Het valt op dat gymnasiasten AK half zo vaak AK kiezen als atheneumers. Het % leerlingen is gemiddeld tussen de 7 en 14%, met uitzondering van schooljaar 2011-2012. In dat jaar kiest 30% van de gymnasiasten AK. In de twee schooljaren hierna is het percentage dat AK kiest ca. 20% lager.

5.4 Conclusie

De cijfers van de school zijn zeer afwijkend van het landelijke gemiddelde. Het aantal leerlingen dat AK kiest op de onderzoeksschool ligt sinds een aantal jaar beneden het landelijk gemiddelde. Alleen het atheneum zit dicht op het landelijk gemiddelde. Het is belangrijk te volgen of de keuze voor het vak AK nog meer blijft dalen. Het geven van voorlichting voor het vak in leerjaar 3 bij het maken van de profielkeuze is nodig zodat leerlingen AK meenemen in hun overweging bij het kiezen. Deze voorlichting kan tijdens het mentoruur of tijdens de voorlichtingsavonden ingepland worden.

De uitschieter bij de gymnasiasten in leerjaar 2011-2012 kan te maken hebben met de voorlichting voor het vak in de bovenbouw die in dit schooljaar wel is gegeven in de profielkeuzeperiode, aldus de sectie voorzitter.

Of de keuze voor het vak AK afneemt door het niet aanbieden van het vak in leerjaar 3 is nog niet te herleiden. Dit kan onderzocht worden door het laten invullen door de leerlingen van een enquête bij het invullen van de profielkeuze. In de enquête kunnen verschillende vragen over de keuze van de vakken worden gesteld.

Tabel 5:1 Keuze AK op onderzoeksschool in leerjaar 4, 2007-2013

Leerjaar	Aantal leerlingen	Aantal leerlingen keuze AK in klas 4	% leerlingen met keuze AK van het totaal aantal leerlingen (havo, atheneum en gymnasium gebundeld)
2007-2008	157	26	17%
2008-2009	178	37	20%
2009-2010	157	51	33%
2010-2011	137	37	27%
2011-2012	174	49	28%
2012-2013	179	42	23%
2013-2014	169	34	20%

Tabel 5:2 Havo 4

Leerjaar	Aantal havo leerlingen	Aantal leerlingen keuze AK	%
2007-2008	82	20	24%
2008-2009	82	21	26%
2009-2010	89	28	31%
2010-2011	83	22	27%
2011-2012	80	20	25%
2012-2013	90	21	23%
2013-2014	108	22	20%

Tabel 5:3 Vwo 4

Leerjaar	Aantal vwo leerlingen	Aantal leerlingen keuze AK	%
2007-2008	74	6	8%
2008-2009	96	16	17%
2009-2010	68	23	34%
2010-2011	54	15	28%
2011-2012	94	29	31%
2012-2013	89	21	24%
2013-2014	61	12	20%

4 vwo = leerlingen gymnasium en atheneum bij elkaar opgeteld. De volgende tabellen zijn uitgesplitst naar atheneum en gymnasium

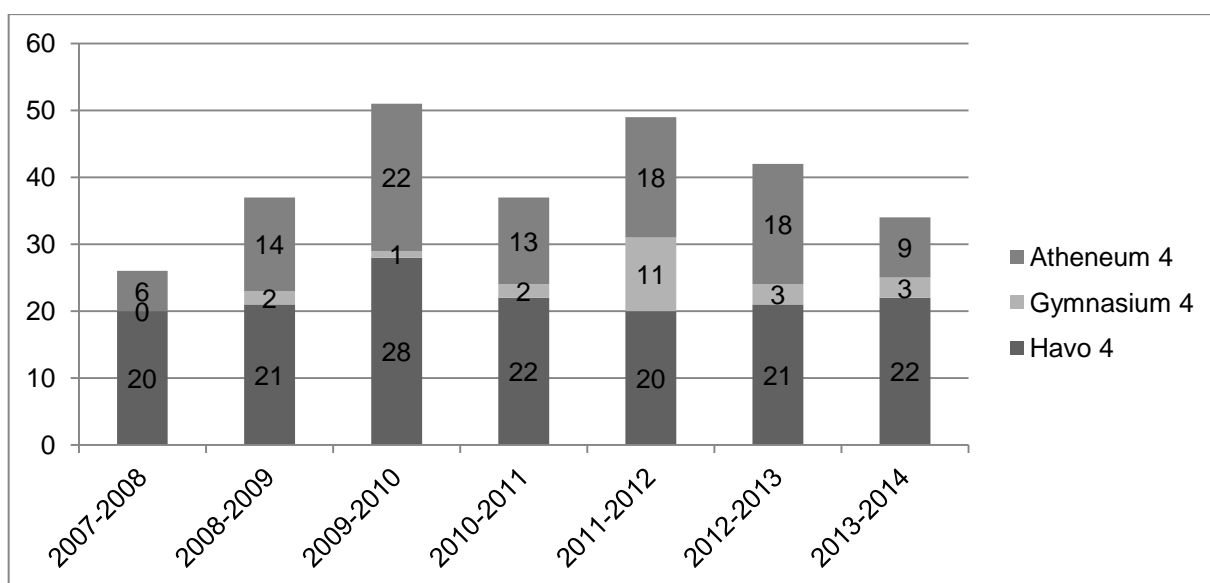
Tabel 5:4 Atheneum 4

Leerjaar	Aantal atheneum leerlingen	Aantal leerlingen keuze AK	%
2007-2008	32	6	19%
2008-2009	79	14	18%
2009-2010	54	22	41%
2010-2011	40	13	33%
2011-2012	60	18	30%
2012-2013	58	18	31%
2013-2014	34	9	26%

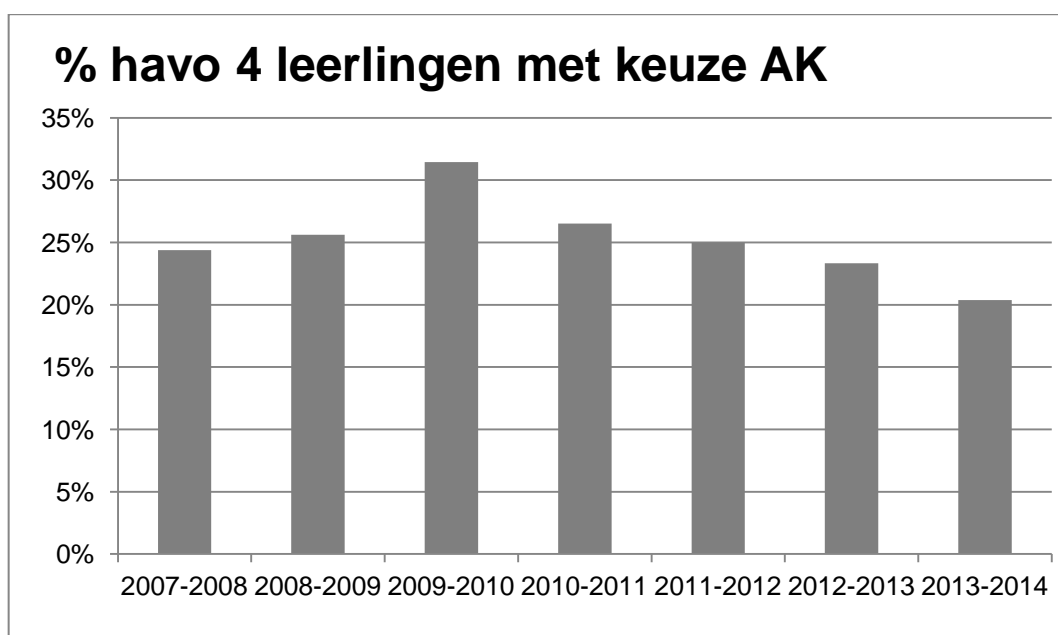
Tabel 5:5 Gymnasium 4

Leerjaar	Aantal gymnasium leerlingen	Aantal leerlingen keuze AK	%
2007-2008	42	0	0%
2008-2009	17	2	12%
2009-2010	14	1	7%
2010-2011	14	2	14%
2011-2012	34	11	32%
2012-2013	31	3	10%
2013-2014	27	3	11%

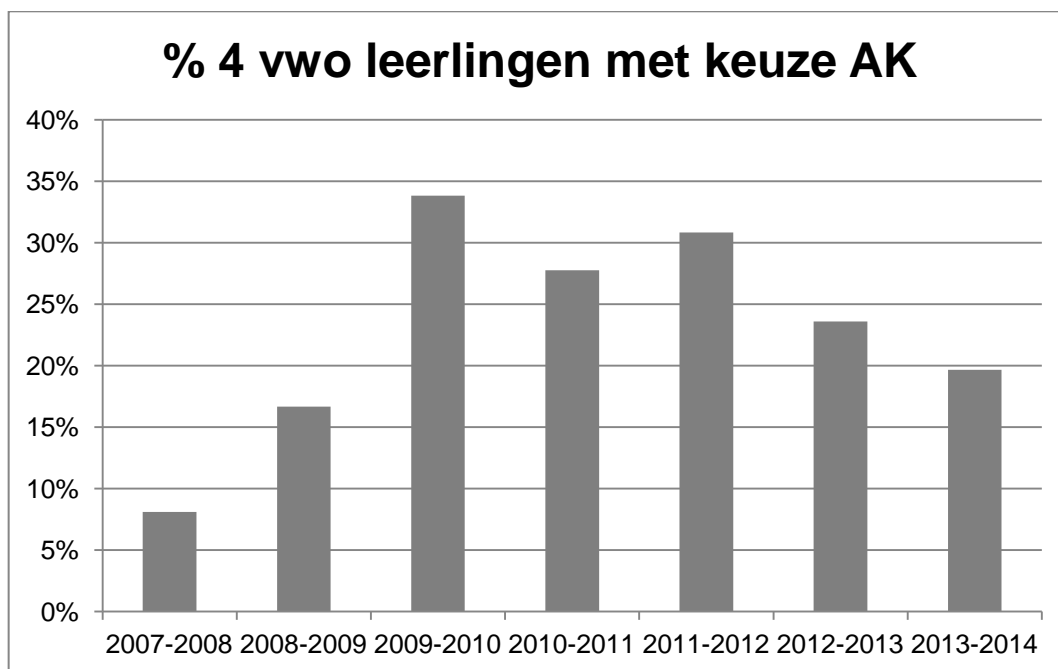
Figuur 5-1 Keuze AK onderverdeeld naar havo, atheneum en gymnasium, periode 2007-2014

Figuur 5-2 Havo 4 leerlingen met keuze AK

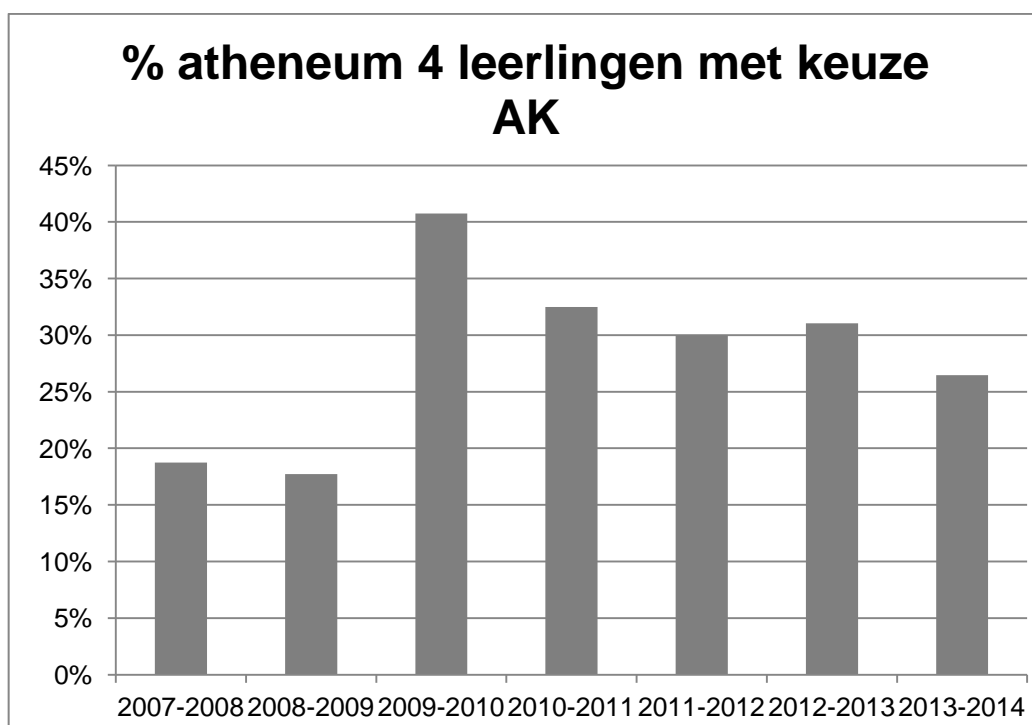

Figuur 5-3 Vwo 4 leerlingen met keuze AK

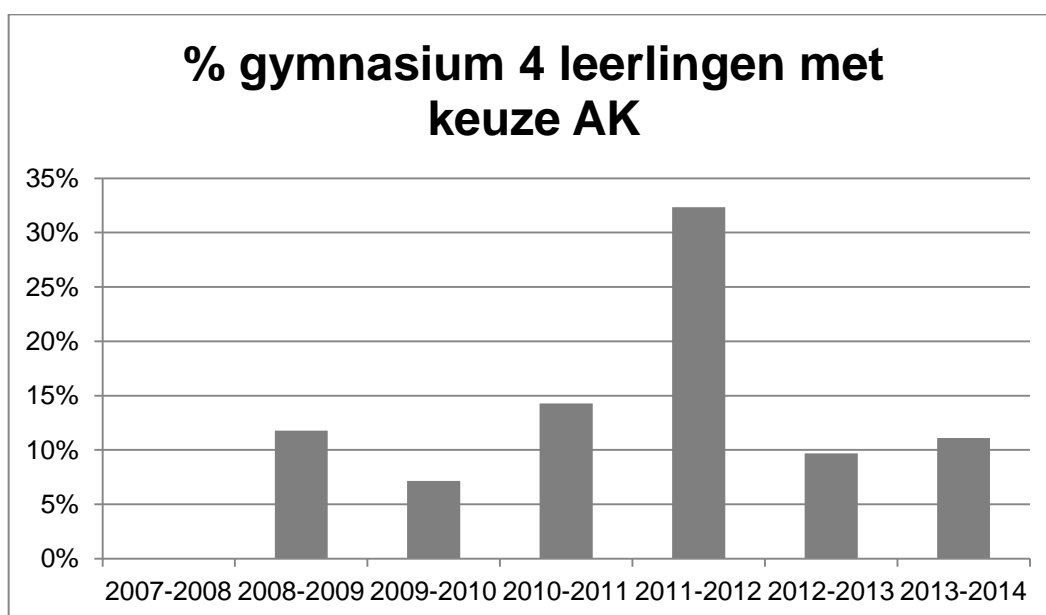

4 vwo = leerlingen gymnasium en atheneum bij elkaar opgeteld. De volgende tabellen zijn uitgesplitst naar atheneum en gymnasium

Figuur 5-4 Atheneum 4 leerlingen met keuze AK

Figuur 5-5 Gymnasium 4 leerlingen met keuze AK

Tabel 5:6 Landelijke gegevens examenkandidaten aardrijkskunde, 2005-2011, 2013

	Havo Aantal	%	Vwo aantal	%
2005	22414	47,8%	14011	42,3%
2006	23538	48,5%	14045	41,0%
2007	24483	48,6%	14255	40,2%
2008	25200	48,1%	15145	39,9%
2009	20913	39,0%	16149	40,3%
2010	20596	36,9%	12368	32,1%
2011	20175	35,6%	11965	30,3%
2013	21121	36,7%	12805	31,9%

Bron: Vakdossier AK, 2011 en Persmap, CvE, 2013 (bewerking)

6 Conclusie en discussie

6.1 Conclusie deelvraag 1

Hoe vinden leerlingen het nieuwe vakleerplan en op welke onderdelen wensen zij verbeteringen?

De uitkomsten van het onderzoek onder toont aan dat leerlingen verandering van het vakleerplan willen. De leerlingen op de onderzoeksschool geven aan bij aardrijkskunde veel te leren en dat het bijdraagt aan het vormen van een goed wereldbeeld. Ze vinden wel dat ze veel huiswerk krijgen. Leerlingen antwoorden neutraal op de stellingen over belangrijk, makkelijk, afwisselend en actuele onderwerpen. Ze hebben geen uitgesproken mening. Ze geven een 5,8 als gemiddeld schoolcijfer, waarbij de havo leerlingen een 5,2 geven en de vwo leerlingen een 6,4. 29% van de leerlingen geeft een onvoldoende, 30% een 6 en 41% een 7 of hoger. Als leerlingen een onvoldoende geven weten ze niet wat ze er mee moeten, het interesseert leerlingen niet, het is supersaai, moeilijk en je krijgt slechte uitleg. Leerlingen geven aan behoefte te hebben aan meer uitleg of op een andere wijze, meer duidelijkheid en afbakening van het onderwerp. Leerlingen die het vak een voldoende geven zeggen het interessant en belangrijk te vinden, maar vinden dat de lessen niet echt aantrekkelijk zijn.

Meer dan 50% van de leerlingen vindt dat zij te weinig een actieve rol in de les krijgen, te weinig groepsopdrachten krijgen en te weinig onderzoeksopdrachten doen. De opdrachten in de les waar leerlingen zelf een actieve rol hebben worden door de leerling hoog gewaardeerd (presentatie, poster, project en groepsopdracht, rollenspel). De docenten mogen wat de leerlingen betreft hen dus meer ruimte geven om aan de slag te gaan en af te wijken van het volgen van de lesstof uit de methode.

Uit de interviews met de leerlingen komt naar voren dat de leerlingen graag eigen keuzen willen maken en verantwoordelijkheid willen dragen voor de onderwerpen die ze krijgen. Het hebben van een keuzemogelijkheid vinden leerlingen belangrijk, want het 'is altijd leuker' om zelf onderwerpen te kiezen. Leerlingen leren daarmee ook de eigen verantwoordelijkheid te nemen, zien vaak het nut er meer van in en krijgen ruimte om kennis toe te passen.

Uit de literatuur naar motivatie (Kohnstamm Instituut, 2011, Ebbens, 2009 en Heij, 2010) van leerlingen blijkt dat de motivatie voor het vak vergroot als deze aansluit bij de persoonlijke interesse van de leerling, relevantie (het nut van het vak helder is), enthousiaste docent met positieve aandacht voor de leerlingen en het keuzaspect van groot belang. Hier zitten dus aanknopingspunten om het vakleerplan aan te passen.

De leerlingen hebben dit jaar zes hoofdstukken gehad. Uit de enquête blijkt dat de lessen over de natuurlandschappen van Europa en globalisering het vaakst positief worden beoordeeld. Daarna volgend *Zuid-Afrika en Argentinië* en *Nederland in de wereld* en tot slot *Rusland* en *Nederland verandert*. Leerlingen vinden het jammer dat zij niet over Amerika werken, omdat het een belangrijk land in de wereld is.

Van de verschillende vaardigheden die in de klas worden geoefend geven de leerlingen het kaart en atlas gebruik een goede score. Daarna volgt het werken met online bronnen. Het groepsonderzoek krijgt minder vaak een positieve score. Uit de enquête en de interviews komt naar voren dat het vakleerplan aangevuld moet worden met meerdere kortlopende projecten/onderzoeksopdrachten waarbij de leerling zelf invulling kan geven aan de opdracht, meer concrete doe-opdrachten waarbij de informatie moet worden toegepast in een folder, video, poster of kaart of een ontwerp maken (bijvoorbeeld een schaalmodel van een wijk). De wijze waarop het huidige projectonderwijs wordt aangeboden heeft verbetering nodig. Echter, van de opdrachten die buiten de methode om zijn gedaan geven de leerlingen ook aan het meeste te leren. Het gaat dan om het geven van een presentatie of het maken van een poster. Verder blijkt dat leerlingen het leuk vinden om onderwijs buiten het leslokaal te krijgen door middel van een veldwerk of excursie en meer discussie over de vraagstukken die zij behandelen in de vorm van een debat of rollenspel. Leerlingen zouden in de les meer het nieuws erbij willen betrekken en meer afwisseling van werkvormen en leerzame spelletjes.

6.2 Conclusie deelvraag 2

Op welke onderdelen zien de docenten verbeterpunten?

De sectie AK moet het vak meer zichtbaar, onderscheidend en uitgesproken maken, om voorbij een neutraal antwoord van de leerlingen te komen. Zij hebben het voornemen het vakleerplan aan te passen.

Docenten willen dit doen door:

- Per periode projectonderwijs gaan toevoegen. Dit zal tot gevolg hebben dat niet meer alle paragrafen uit de methode behandeld gaan worden.
- De hoofdstukken die op elkaar aansluiten tot een nieuw thema combineren. Dit gaat om de hoofdstukken Nederland verandert, globalisering en Nederland in de wereld. Het hoofdstuk over Rusland of Zuid-Afrika en Argentinië zou geschrapt kunnen worden en ingewisseld voor Amerika.
- In de onderzoek- en groepsopdrachten keuzemogelijkheden aanbieden.
- So's afwisselen met presentatieopdrachten.
- Meer nieuws in de les met de krant en het journaal en daarover een klassengesprek voeren. Naast het concretiseren van de 'theorie', gaat het ook om het toepassen van de geleerde informatie en het relateren aan de 'echte wereld' en wat er speelt.
- Expliciet benoemen waarom zij bepaalde onderwerpen behandelen als zij buiten de methode treden.

Dit benadrukken zowel het Kohnstamm Instituut (2011) als Ebbens (2009). Het gaat om het uitleggen wat het doel is van datgene wat de leerling moet leren. Voor de sectie op de onderzoeksschool gaat het in feite om het uitdragen van het gehele vakleerplan: wat leer je nu precies bij aardrijkskunde.

- Geografische informatie systemen een vast onderdeel laten zijn van het vakleerplan.

Het kan in de vorm van projectonderwijs in een aantal periodes. Onderwijsgeograaf Van der Schee, 2007 geeft aan dat een geografisch besef leerlingen helpt om de wereld om je heen te begrijpen. Hij zegt dat er niet alleen feitenkennis nodig is, maar 'vooral ook begripsmatige kennis over de geleiding van de wereldkaart, de complexiteit en dynamiek van gebieden en de complexe samenhangen tussen mens en natuur in de eigen leefomgeving, Nederland, Europa en de wereld. Leerlingen met een goed geografisch besef kunnen kritisch omgaan met de enorme stroom informatie in deze snel veranderende maatschappij. Digitale kaarten en GIS zijn daarbij belangrijke hulpmiddelen. Kritisch constructief mee te denken en waar mogelijk te participeren in de besluitvorming over zaken als klimaatverandering, milieubeleid, migratiebeleid, vervoersbeleid of de inrichting van de eigen omgeving.' Maar ook vanuit het SLO wordt gesteld dat de nieuwe media en technieken zoals Google earth en online gisprogramma's volop kansen bieden om aardrijkskunde een extra impuls te geven en het vak bij de tijd te houden.

- Het veldwerk weer (her)introduceren.

Hiervoor zal een lesopzet ontwikkeld moeten worden. Juist veldwerk helpt mee aan het geografisch besef van leerlingen. In de uitgave AK onderwijs onderzocht (2012) wordt aangegeven dat de Praktische Opdrachten waarin leerlingen geografische vraagstukken onderzoeken met een combinatie van veldwerk en GIS leiden tot de ontwikkeling van een geografisch besef van leerlingen. Onderzoek doen met GIS vereist een systematische aanpak waarin denkstrategieën expliciet

gemaakt worden en waarmee leerlingen creatiever en kritischer leren denken over de toekomst, aldus de auteurs.

- Een nieuw vakoverstijgende project opnemen in het vakleerplan.

AK is een talig en veelomvattend vak. De samenwerking met Nederlands, science of economie kan leerling inzicht bieden in de kracht van het vak. Bijvoorbeeld met Nederlands zal het argumenten en redeneren sterk naar voren kunnen komen. AK heeft uren genoeg in de week om er 3 weken mee aan de slag te gaan. Het sluit bovendien aan op wat hoogleraar onderwijsgeografie Joop van de Schee noemt als gisse leerlingen die in staat zijn om kritisch mee te denken over complexe maatschappelijke vraagstukken. Het betekent wel dat leerlingen goed begeleid moeten worden en leren in (burgerschap). Het ontwikkelen van onderwijsmateriaal en het geven van een goede leerlingbegeleiding kost veel tijd en de docenten stellen zich wel de vraag of die tijd beschikbaar is. Het is daarom belangrijk een stappenplan op te stellen hoe te komen tot een verandering van het huidige vakleerplan en de kwaliteit die daarbij hoort.

6.3 Conclusie deelvraag 3

De derde onderzoeksvraag luidt: Hoeveel leerlingen uit cohort 2010 (leerjaar 3, 2012-2013) kiezen AK in de bovenbouw en is deze keuze beïnvloed door het nieuwe vakleerplan?

Op de onderzoeksschool kiest in schooljaar 2013-2014 twintig procent van alle leerlingen (ongeacht havo of vwo) het vak AK. De cijfers van de school zijn daarmee zeer afwijkend van het landelijke gemiddelde. Alleen atheneum zit hier nog dicht op. Het schooljaar 2012-2013 is het eerste jaar waarbij in de derde klas het vak niet wordt gegeven. Als dit vergeleken wordt met het landelijk gemiddelde dan zit zij daar met 17% (havo) tot 12% (vwo) onder. Voor 2013 is het landelijke gemiddeld aantal eindexamenkandidaten per school 37% havo en 32% vwo.

Het aantal leerlingen dat AK koos op deze school was al een aantal jaren dalende wat in overeenstemming is met de landelijke trend. Het nieuwe vakleerplan heeft hier geen zichtbare invloed op gehad want het aantal leerlingen dat AK voor 2013-2014 heeft gekozen is opnieuw licht gedaald – alleen bij de gymnasium leerlingen was van een kleine stijging sprake.

Het verdient aanbeveling om het aantal leerlingen dat AK kiest goed te blijven volgen. Het aantal leerlingen dat het vak kiest is op zowel op nationaal niveau als op de onderzoeksschool al een aantal jaren op een rij dalend. Het is relevant te weten waarom leerlingen wel of geen AK kiezen en of dit te maken heeft met het niet krijgen van het vak in het derde leerjaar. Daarnaast is het belangrijk om voorlichting over het vak in de bovenbouw te geven. Dit heeft in het verleden invloed gehad op de keuze voor het vak. De sectie is van mening dat het aantal bovenbouw leerlingen niet nog meer mag dalen.

De afwezigheid van AK in klas 3 en het gebrek aan voorlichting (zie effect bij het jaar met voorlichting aan gymnasiasten) van grote invloed is geweest op de keuze voor AK. De basis om voor het vak te kiezen wordt in de onderbouw door de docenten gelegd. Het is nodig dat de sectie de mening van de leerlingen en verbeterpunten meeneemt in het aanpassen van het vakleerplan. Als het vak in de onderbouw in de smaak valt bij de leerlingen zal zich dit vertalen in hogere aantallen bovenbouwleerlingen. De sectie kan zich een aantal ambities stellen om bijvoorbeeld binnen een aantal jaar naar het landelijk gemiddelde niveau te komen. Er is dan ook een plan nodig hoe daar te komen.

Om nut en noodzaak van het vak voor de leerlingen duidelijk te maken kan gewerkt worden met de zogenaamde leerlijnen waar in het buitenland mee wordt gewerkt (Steenstra & Van der Schee, 2008). Het op de onderzoeksschool opgestelde vakleerplan voor leerjaar 1 t/m 6 biedt al een heel mooi kader, maar het moet nog explicieter en duidelijker worden. Het moet hét verhaal naar de leerlingen zijn over wat ze gaan doen en

leren. Zoals ook in dit onderzoek naar voren is gekomen gaat het om inzichtelijk maken van de leerdoelen. De onderwijsgeografie voert zelf ook het debat om het vak bij de tijd te houden. Vooral in de onderbouw liggen er aanknopingspunten om vanuit burgerschap met leerlingen over de toekomst van de maatschappij te praten en te leren hier kritischer en creatiever over na te denken. Hier moet je al in de brugklas mee beginnen.

6.4 Discussie

De leerling-enquête is gehouden onder zes van zeven klassen. In één klas werden geen serieuze antwoorden verwacht en is de enquête niet uitgedeeld. Het verdient wel aanbeveling om juist in moeilijke klassen te achterhalen hoe je de leerlingen kunt motiveren. Deze klas is wel meegenomen in de interviewronde. Tijdens het interview/de interviews gaven zij vergelijkbare antwoorden als de leerlingen uit de andere klassen.

Het valt op dat een aantal leerlingen de enquête vragen niet altijd even serieus invullen en daardoor geen constructieve bijdrage hebben gegeven. Het schoolcijfer dat aan het vak wordt gegeven wordt door de enkele leerlingen die een zware onvoldoende geven flink omlaag gehaald. Ook is bijvoorbeeld 13% het zeer oneens met de stelling *het vak is leuk*.

Een aantal vragen lijken tot sociaal wenselijke antwoorden te leiden. Het feit dat 26% het zeer eens is met de stelling dat je veel huiswerk krijgt. Leerlingen vinden altijd dat ze te veel huiswerk krijgen en school is natuurlijk niet leuk. Leerlingen hebben een eigen beeld van school. Hierdoor kan een vertekend beeld zijn ontstaan.

6.5 Suggesties voor vervolgonderzoek

Het is belangrijk dat de docenten goed op de hoogte zijn van de mening van leerlingen over hun vak en het type onderwijs dat zij aanbieden. Het verdient aanbeveling om gedurende de komende twee tot drie jaar met regelmaat (bijvoorbeeld twee keer per jaar) een aantal leerling-enquêtes te houden. Zowel over de individuele projecten, als over het vak in brede zin.

Het verdient aandacht te monitoren hoeveel leerlingen het vak AK in de bovenbouw gaan kiezen en hoe dit zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde. Hierbij moet ook de invloed heeft dat leerlingen in het keuzejaar geen AK krijgen en wat de invloed is van het geven van voorlichting.

Het is relevant voor de school om bij de profielkeuze leerlingen te vragen naar motivatie van de keuze van de vakken.

Het is relevant te weten welke vakken op de onderzoekschool een bovengemiddeld aantal leerlingen weten aan te trekken en de redenen daarvan, zodat de sectie aardrijkskunde daarvan kan leren.

6.6 Suggesties praktijk

De sectie heeft op basis van de dit onderzoek verschillende aanknopingspunten om het vakleerplan te verbeteren. Zij moet tot een keuze komen welke van de verbeterpunten ze op korte en op middellange termijn wil en kan oppakken. Het verdient aanbeveling een stappenplan te maken, waar alle docenten van de sectie zich betrokken bij voelen.

Veldwerk en projectonderwijs moeten ontwikkeld worden en een heldere plek krijgen in het vakleerplan.

Het is belangrijk om een goede voorlichting over het vak te geven in leerjaar 3 tijdens de periode van de profielkeuzen.

De sectie moet een ambitiedocument opstellen waarin ze benoemt van het % leerlingen is dat AK in de bovenbouw kiest. Wees ambities: bv. 10 % boven het landelijk gemiddelde en binnen hoeveel jaar.

Sectie onderling: uitwisselen van best & bad projects. De sectie heeft sinds vorig jaar twee nieuwe docenten. De kennis en ervaring van deze nieuwe collega's kan ingezet worden bij het verder vormgeven van het vakleerplan. Het is belangrijk dat de sectie met elkaar het verhaal van het vakleerplan maakt en actief het gesprek voort over wat en hoe onderwerpen en vaardigheden een plek te geven

Differentiatie: Elke klas vraagt om een eigen aanpak, en ook binnen de klas zit een diverse groep leerlingen. Het is goed dat de sectie met elkaar bespreekt op welke wijze zij kunnen differentiëren met het aanboden lesmateriaal.

Maak de docenten bewust dat het onderwijs in de onderbouw van grote invloed is om het vak wel/niet te kiezen in de bovenbouw.

7 Literatuurlijst

- Ariës-Peters, C. & Schee, J. van der (2009). Vooral interessant, maar nodig? *Geografie*, jrg.18 (4), 40-41.
- Ariës-Peters, C. & Schee, J. van der (2010). Waarom zou ik aardrijkskunde kiezen? *Geografie*, jrg. 19 (8), 41.
- Berg, G. van den (2009). *Handboek vakdidactiek aardrijkskunde*. Amsterdam: Centrum voor educatieve geografie.
- Bogaardt, I.A.M. van den & Wal, E. van der (2010). *Motivatie voor het vak aardrijkskunde*. Utrecht: IVLOS – Universiteit Utrecht.
- Boogaard, M., Ledoux, G. (2011). *WLG op Expeditie. Samenwerking tussen docenten en onderzoekers in onderwijsinnovatie*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Breeje, O. den (2012). *Vakleerplan Aardrijkskunde*. Onderzoekschool.
- Ebbens, S. en S. Ettehoven (2009). *Effectief leren, basisboek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Heij, D., Ondaatje D., Tokarski, D. & Veen, M. van (2010). *Hoe vergroot je de motivatie van de leerling? Motivatieonderzoek Nederlands en aardrijkskunde*. Utrecht: IVLOS – Universiteit Utrecht.
- Lubberding, L. (2010). Promoot je vak. *Geografie*, jrg. 19 (8), 40.
- Meindertsma, E.W.D. (2012). *Aardrijkskunde als keuzevak, Een praktijkgericht onderzoek naar de keuze van leerlingen voor het vak op een middelbare school in Gelderland*. Utrecht: COLUU – Universiteit Utrecht.
- Noordink, H. (2011). *Vakdossier Aardrijkskunde*. Enschede: SLO.
- Oei, S. en L. Bontje (2009). *Volverwachting klopt ons geografisch hart? Invloed ervaringen van AK in onderhoud op keuze van het vak als eindexamenvak*. Utrecht: IVLOS - Universiteit Utrecht.
- Postma-Van der Meer, B., L. Vollenbronck & J. van der Schee (2009) Daarom kiezen scholieren aardrijkskunde in hun profiel, *Geografie* jaargang 18 (4), 38-39.
- Postma-Van der Meer, B., Vollenbronck, L. & Schee, J. Van der (2009). Daarom kiezen scholieren aardrijkskunde in hun profiel. *Geografie*, jrg. 18 (4) 38-39.
- Schee, J. A. van der (2007). *Gisse leerlingen, Geografische Informatie Systemen, geografisch besef en aardrijkskundeonderwijs*. Amsterdam: Onderwijscentrum VU.
- Schee, J. van der & Beneker, T. (2012). *Aardrijkskunde onderwijs onderzocht*. Amsterdam: Centrum voor educatieve geografie.
- Schee, J. van der (2010) Het geheim van de sectie. *Geografie*, jrg. 19 (9), p. 20-21.
- Steenstra C., & Schee, J. van der (2008). *Waar vandaan en waar naar toe? Leerlijnen in het aardrijkskundeonderwijs van basisschool tot eindexamen. Een notitie in het kader van het onderzoeksproject van het landelijk expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken*. Amsterdam: Onderwijscentrum VU.

8 Bijlage Uitkomsten AK-leerlingenenquête 2e klas

Deze bijlage bevat de resultaten en analyse van de vragen 4, 5, 6, 7, 8, 9,10,13 en 14 uit de leerlingenenquête.

8.1 Wat vind je van de zes hoofdstukken?

De methode De Geo is als basis voor het vakleerplan genomen. Leerlingen hebben over de zes hoofdstukken vier stellingen voorgelegd gekregen die ingaan op de vraag of het hoofdstuk leuk, belangrijk en makkelijk is en of je er veel van geleerd hebt. Per hoofdstuk zijn de scores in % opgenomen. Hierbij is de meest voorkomende score in het geel gemarkeerd. Per hoofdstuk is ook een figuur opgenomen, waarin de spreiding van de scores op de stelling is afgebeeld.

8.1.1 Zuid-Afrika en Argentinië

De modus over het hoofdstuk *Zuid-Afrika en Argentinië* komt bij alle stellingen uit de op score 'neutraal'. Zie tabel 3-4. Daarbij krijg de score 'mee eens' bij alle vier de stellingen een hoog aandeel (soms bijna twee keer zo hoog als de score 'mee oneens'). Dit is ook te lezen in fig. 3-3 waar de uitkomsten van de vier de stellingen zijn opgenomen. Hieruit kan worden afgeleid dat het hoofdstuk door de leerlingen positief gewaardeerd wordt.

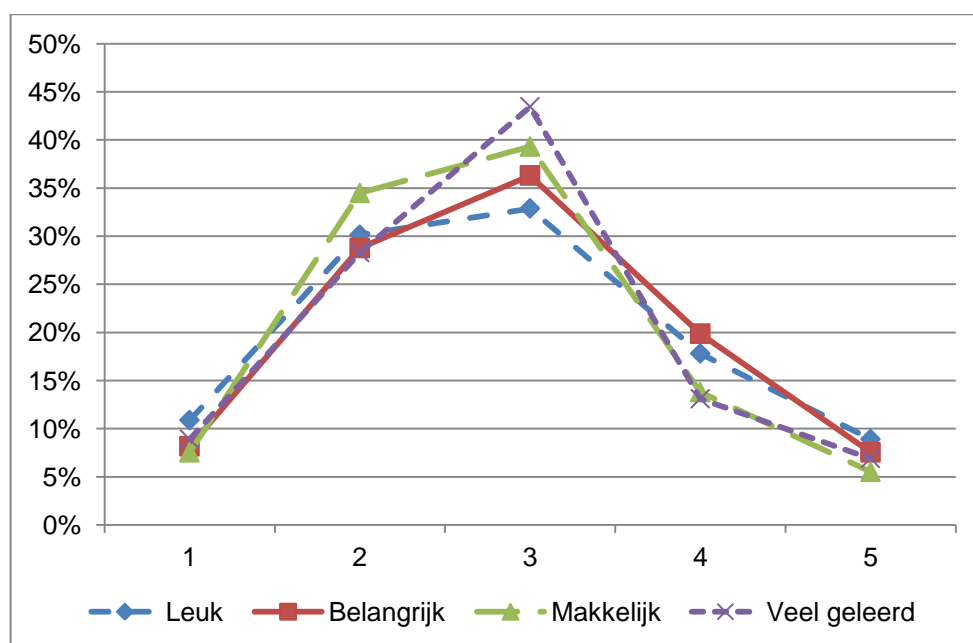
Tabel 8:1 Zuid-Afrika en Argentinië

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer meer eens (1)	11%	8%	8%	9%
Mee eens (2)	30%	29%	34%	28%
Neutraal (3)	33%	36%	39%	43%
Mee oneens (4)	18%	20%	14%	13%
Zeer mee oneens (5)	9%	8%	6%	7%

Figuur 8-1 Zuid-Afrika en Argentinië

Score in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.1.2 Nederland verandert

Bij het hoofdstuk *Nederland verandert* valt de modus bij drie stellingen op neutraal. Toch kan ook worden herleid dat leerlingen het hoofdstuk belangrijk vinden. De positieve score (mee eens) op deze stelling is hoog: 31% (tabel 3-5, fig. 3-4). Leerlingen zijn neutraal over de makkelijkheidsgraad van het onderwerp en neutraal over de mate waarvan zij hebben geleerd. Het hoofdstuk wordt niet als leuk gezien. De modus (34%) valt bij de score 'oneens' met de stelling. Dit valt ook op aan de blauwe stippellijn in fig. 3-4.

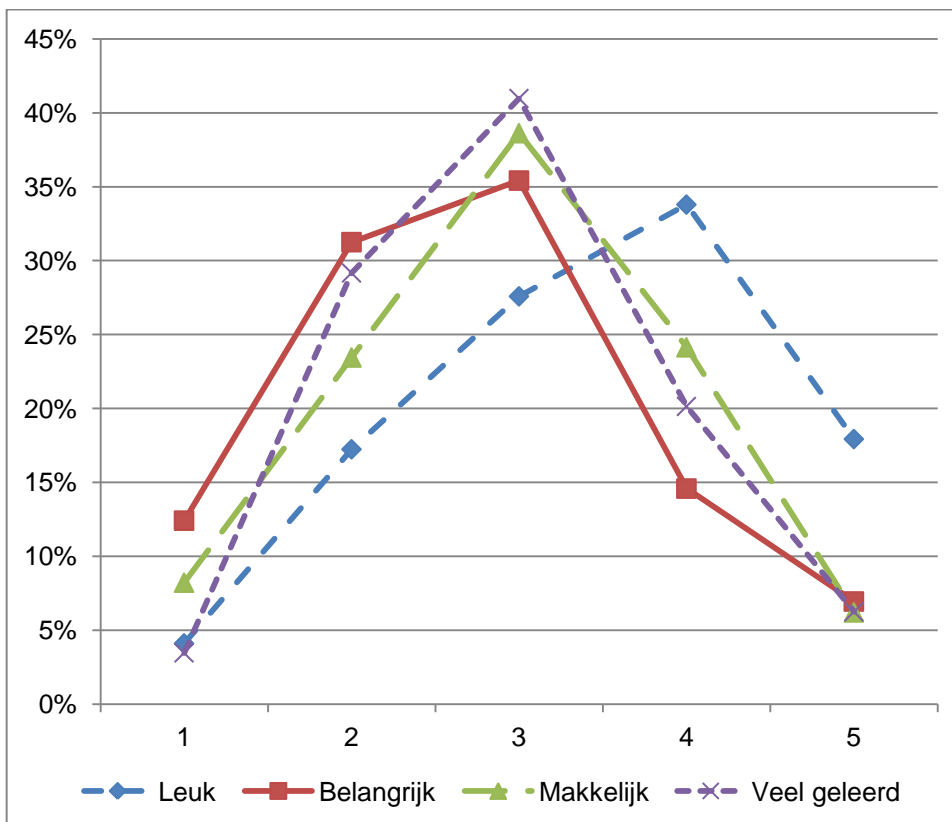
Tabel 8:2 Nederland verandert

Score in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veelgeleerd
Zeer mee eens (1)	4%	12%	8%	3%
Mee eens (2)	17%	31%	23%	29%
Neutraal (3)	28%	35%	39%	41%
Mee oneens (4)	34%	15%	24%	20%
Zeer mee oneens (5)	18%	7%	6%	6%

Figuur 8-2 Nederland verandert

Score in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.1.3 Natuurlandschappen in Europa

Leerlingen zijn het eens met de stelling dat het hoofdstuk belangrijk is en geven aan veel te hebben geleerd. Zie de gele markering in tabel 3-6 en het lijnverloop in fig. 3-5.

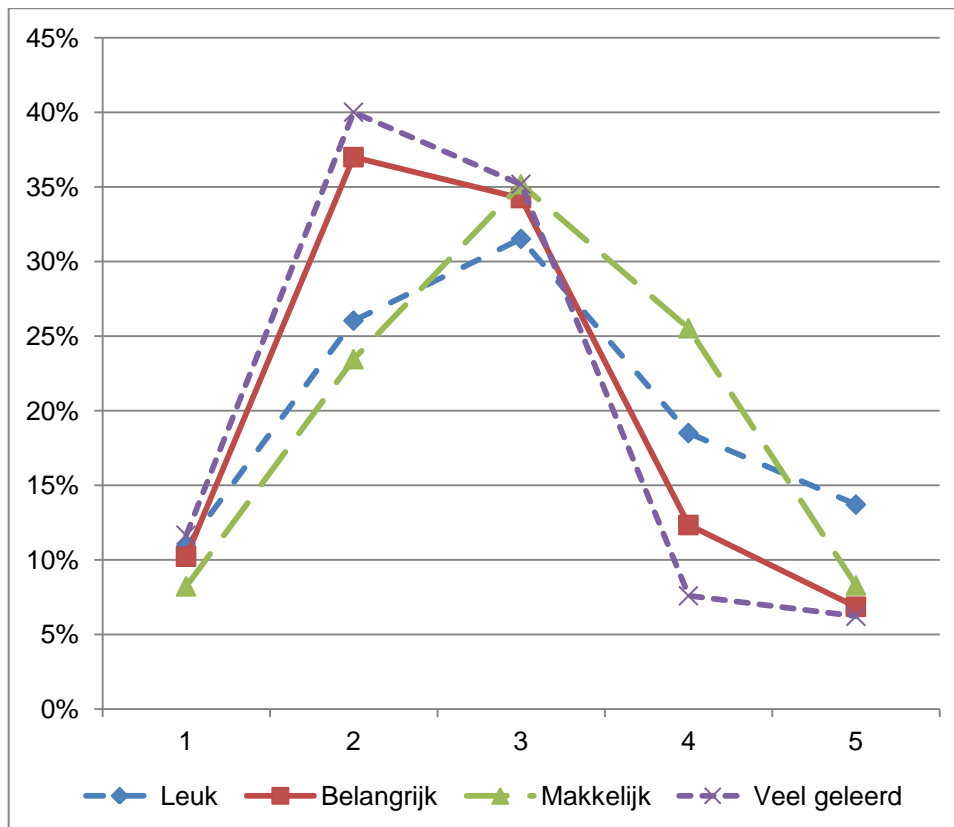
Tabel 8:3 Natuurlandschappen in Europa

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	11%	10%	8%	12%
Mee eens (2)	26%	37%	23%	40%
Neutraal (3)	32%	34%	35%	35%
Mee oneens (4)	18%	12%	26%	8%
Zeer mee oneens (5)	14%	7%	8%	6%

Figuur 8-3 Natuurlandschappen in Europa

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.1.4 Globalisering

Leerlingen vinden het hoofdstuk belangrijk en leren er veel van. Ze geven de score neutraal op de stellingen over leuk en makkelijk. Dit is af te leiden uit tabel 3-7 en fig. 3-6.

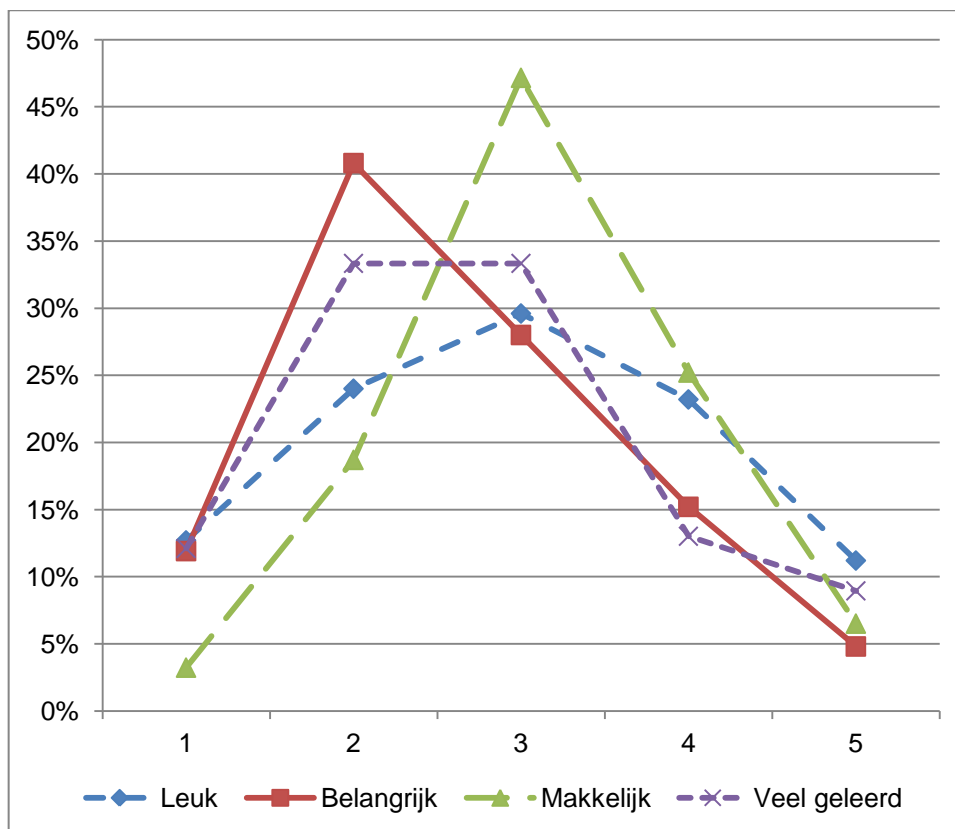
Tabel 8:4 Globalisering

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	13%	12%	3%	12%
Mee eens (2)	24%	41%	19%	33%
Neutraal (3)	30%	28%	47%	33%
Mee oneens (4)	23%	15%	25%	13%
Zeer mee oneens (5)	11%	5%	7%	9%

Figuur 8-4 Globalisering

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.1.5 Rusland

De meest voorkomende score is neutraal op drie van de vier stellingen. Zie hiervoor tabel 3-8. Leerlingen zijn het oneens met de stelling dat het onderwerp leuk is. Leerlingen vinden het hoofdstuk niet belangrijk, want 40% is het met de stelling oneens. Daarbij is het hoofdstuk ook moeilijk. 46% vindt het niet makkelijk. Dit is ook te zien in de lijndiagrammen van fig. 3-7. Deze zijn hoog in het rechter deel van de figuur.

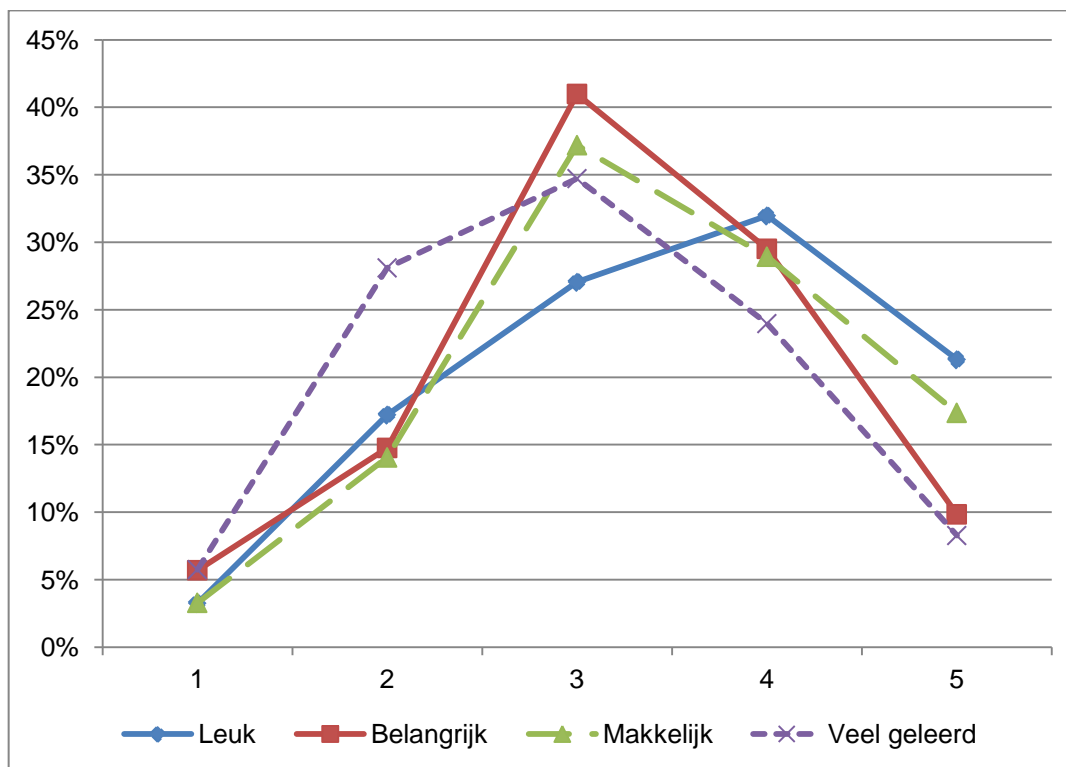
Tabel 8:5 Rusland

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	3%	6%	3%	6%
Mee eens (2)	17%	15%	14%	28%
Neutraal (3)	27%	41%	37%	35%
Mee oneens (4)	32%	30%	29%	24%
Zeer mee oneens (5)	21%	10%	17%	8%

Figuur 8-5 Rusland

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.1.6 Nederland in de wereld

Het hoofdstuk *Nederland in de wereld* zal in de laatste periode worden aangeboden. Leerlingen is daarom gevraagd wat ze verwachten van het hoofdstuk 6 *Nederland in de wereld*. De leerlingen kijken neutraal tegen dit hoofdstuk aan. Zie hiervoor de tabel 3-9 en fig. 3-8. Het valt op dat het door leerlingen wel als belangrijk ingeschat wordt. 41% is het eens met de stelling dat het een belangrijk onderwerp is.

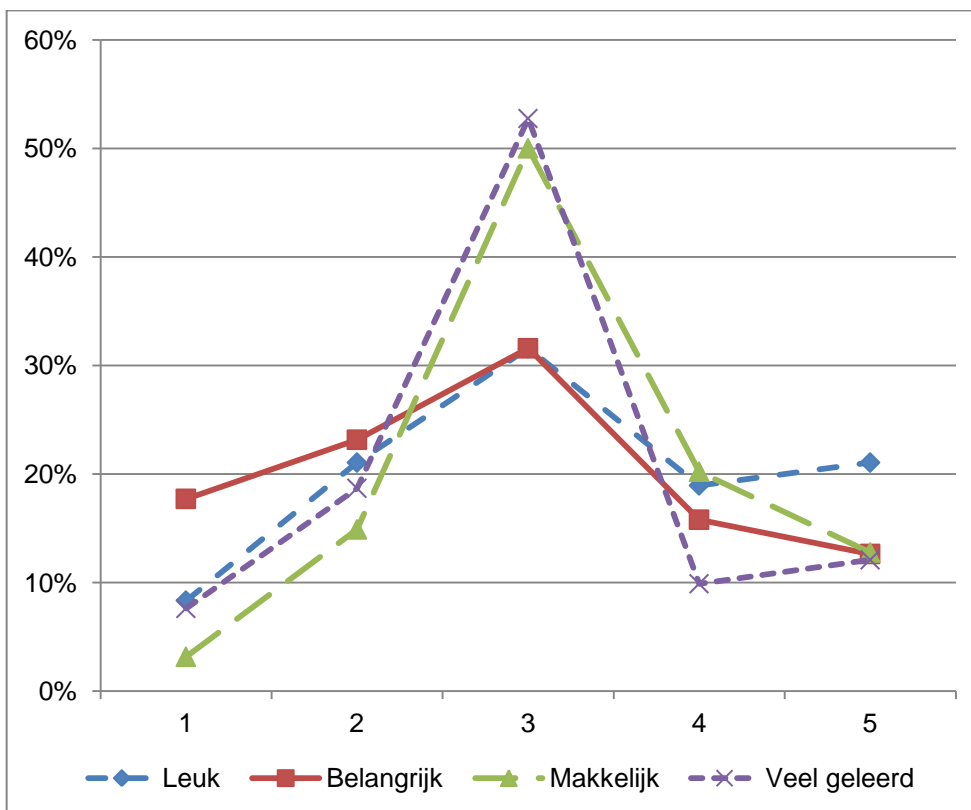
Tabel 8:6 Nederland in de wereld

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel te leren
Zeer mee eens (1)	8%	18%	3%	8%
Mee eens (2)	21%	23%	15%	19%
Neutraal (3)	32%	32%	50%	53%
Mee oneens (4)	19%	16%	20%	10%
Zeer mee oneens (5)	21%	13%	13%	12%

Figuur 8-6 Nederland in de wereld

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.2 Vaardigheden

Naast de thematische en regionale hoofdstukken zijn de leerlingen in de enquête gevraagd naar de verschillende vaardigheden die onderdeel uit maken van het vakleerplan. Deze bestaan uit het maken en of gebruik van kaarten en atlas, een onderzoek opzetten en uitvoeren en het gebruik van online kennisbronnen.

8.2.1 Het gebruik van kaarten en atlas

De leerlingen zijn het met de stelling eens dat het gebruik van kaarten en de atlas belangrijk en makkelijk is, zie hiervoor de modus van tabel 3-10 en fig. 3-9. Deze modus valt op neutraal bij de vraag naar leuk en veel geleerd.

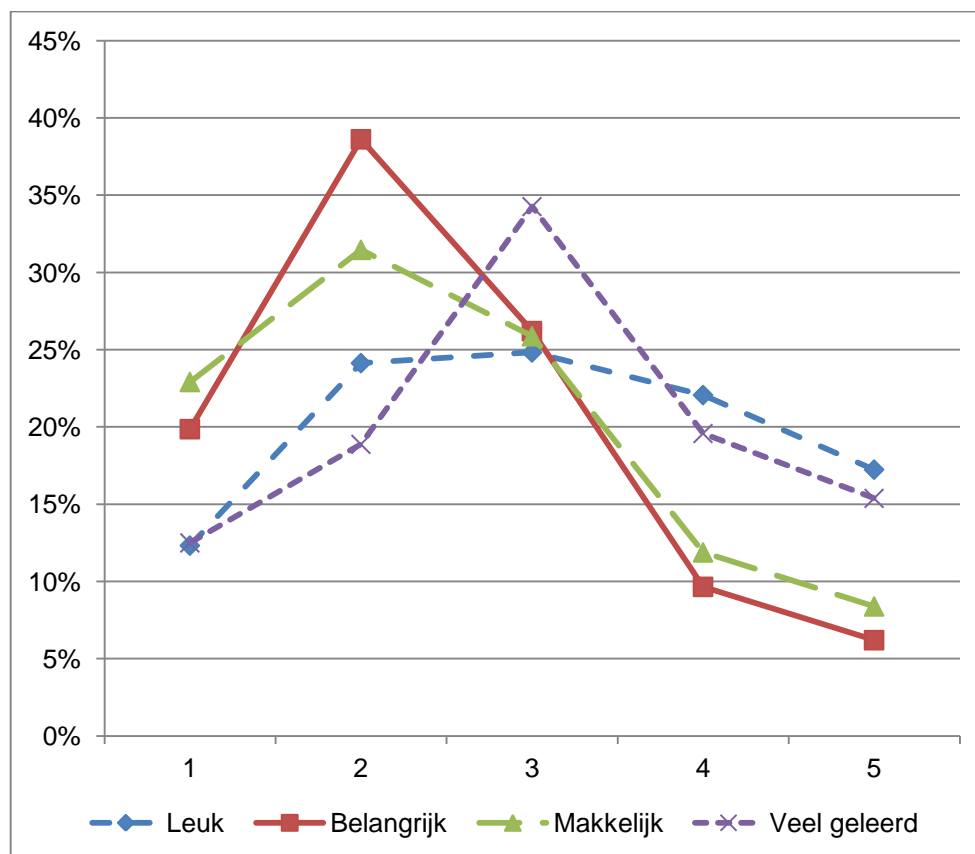
Tabel 8:7 Gebruik van kaarten en atlas

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	12%	20%	23%	13%
Mee eens (2)	24%	39%	31%	19%
Neutraal (3)	25%	26%	26%	34%
Mee oneens (4)	22%	10%	12%	20%
Zeer mee oneens (5)	17%	6%	8%	15%

Figuur 8-7 Het gebruik van kaarten en atlas

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.2.2 Het uitvoeren van een groepsonderzoek

Leerlingen leren bij AK om onderzoek te doen. Het groepsonderzoek op de school bestaat uit de onderdelen: 1) een onderzoek opzetten 2) internetbronnen raadplegen en 3) presenteren en/of een verslag maken. Opmerkelijk is de score op de stelling dat het doen van groepsonderzoek leuk is. 26% is het hier zeer mee oneens (tabel 3-11 en fig. 3-10). De drie andere stellingen hebben de hoogste scores bij neutraal.

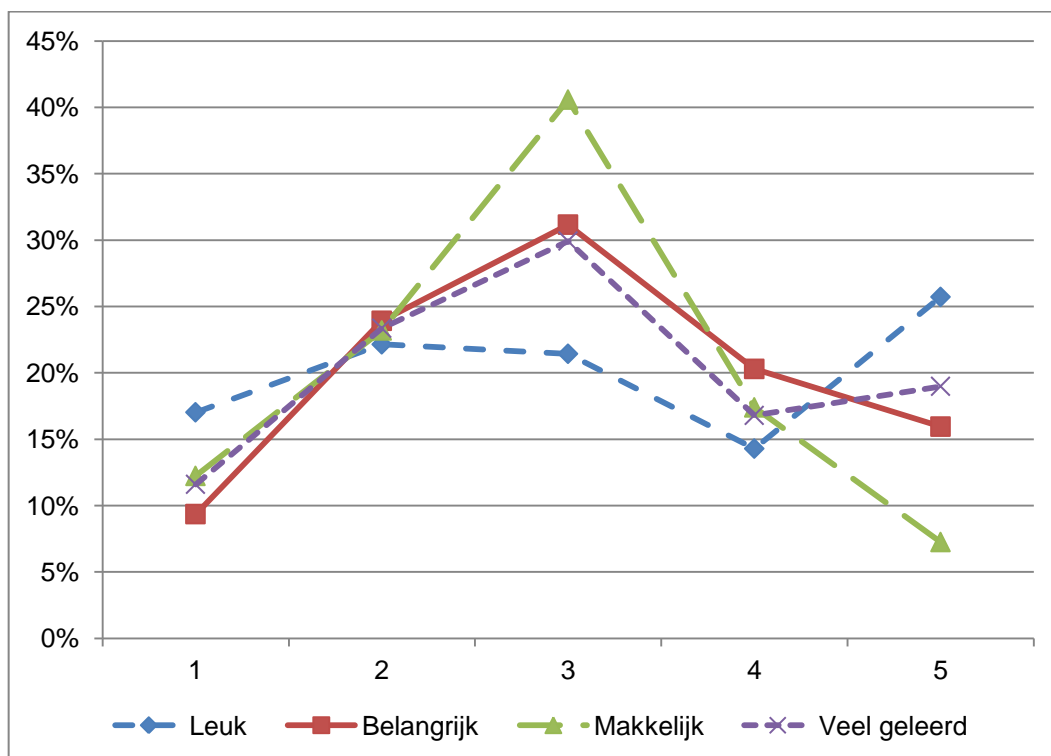
Tabel 8:8 Groepsonderzoek

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	17%	9%	12%	12%
Mee eens (2)	22%	24%	23%	23%
Neutraal (3)	21%	31%	41%	30%
Mee oneens (4)	14%	20%	17%	17%
Zeer mee oneens (5)	26%	16%	7%	19%

Figuur 8-8 Groepsonderzoek

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.2.3 Het werken met online kennisbronnen: data, online encyclopedie, atlas

Leerlingen geven een neutraal antwoord op de stellingen over het gebruik van online kennisbronnen. Veel van de leerlingen antwoorden neutraal op de stelling makkelijk en veel geleerd, zie tab 3-12 en fig. 3-11.

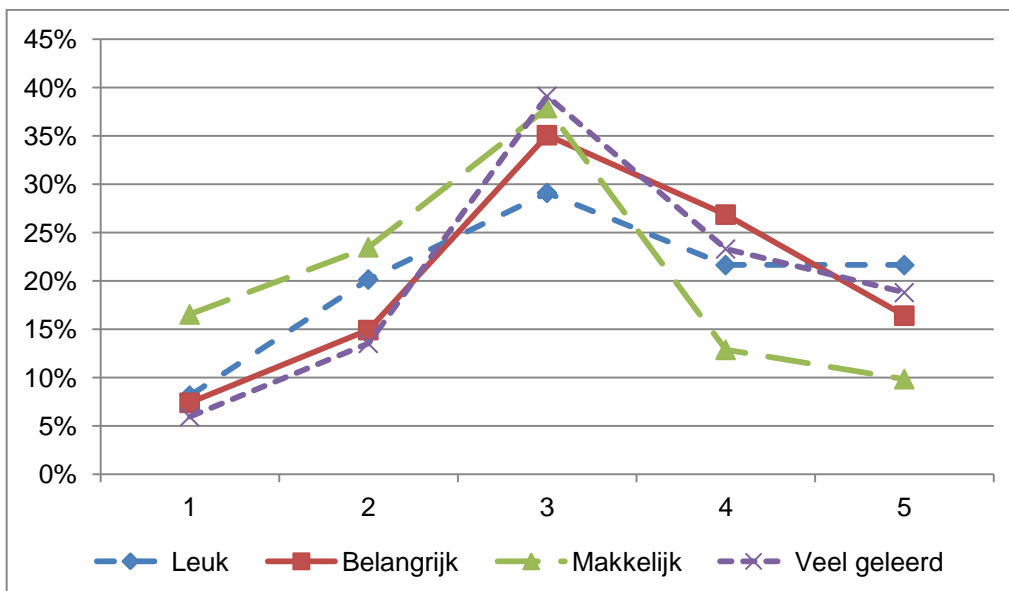
Tabel 8:9 Online kennisbronnen

Score per stelling in %

	Leuk	Belangrijk	Makkelijk	Veel geleerd
Zeer mee eens (1)	8%	7%	17%	6%
Mee eens (2)	20%	15%	23%	14%
Neutraal (3)	29%	35%	38%	39%
Mee oneens (4)	22%	27%	13%	23%
Zeer mee oneens (5)	22%	16%	10%	19%

Figuur 8-9 Het werken met online kennisbronnen

Score per stelling in %

Ik ben het met de stelling (1) Zeer eens, (2) Mee eens, (3) Neutraal, (4) Mee oneens, (5) Zeer mee oneens

8.3 Extra opdrachten

Naast de hoofdstukken uit de methode De Geo zijn in de lessen extra opdrachten gedaan. In een openvraag zijn de leerlingen hiernaar bevroegd. Ook werd om een toelichting gevraagd wat ze ervan hebben geleerd.

De meeste leerlingen benoemen bij de extra opdrachten dat zij een presentatie hebben gegeven en/of een poster hebben gemaakt. Ze geven aan dit leuk te vinden en er veel van te leren. Een van de leerlingen antwoordde: "De presentatie die we moesten doen vond ik een van de leukste dingen van dit schooljaar bij AK". Als motivatie hiervan geven leerlingen aan dat zij op een andere wijze te leren en de inhoud beter onthouden. Ook is het leuk om van je medeleerlingen te leren door de manier hoe zij de lesstof uitleggen. Het presenteren vinden de leerlingen wel spannend.

Er is ook een groep leerlingen die aangeven niet zo veel te hebben geleerd van de presentaties. Zij vonden de opdracht chaotisch doordat hun taak niet duidelijk was, de omvang van het subgroepje van 5 leerlingen vonden zij te groot en de les was niet ordelijk.

De ervaringen van de leerlingen over de lessenreeks van de ecologische voetafdruk is wisselend: van veel geleerd tot moeilijk, saai en wist ik al.

De kleinere projecten met daarbij werkvormen als rollenspel of debat ervaren de leerlingen als leuk. Leerlingen geven aan er niet altijd van te leren. Het leerdoel is niet duidelijk gemaakt.

8.4 Welk onderwerp, gebied of vaardigheid ontbreekt?

Vraag 7 van de enquête is een openvraag waarbij leerlingen kunnen aangeven wat ze missen bij het vak maar wat ze wel graag zouden willen krijgen. Het levert een breed scala aan antwoorden op, die vervolgens zijn gebundeld in een aantal hoofdcategorieën.

8.4.1 Landen en culturen

Leerlingen zijn geïnteresseerd in landen en culturen: Canada, Noord-Amerika, Spanje, Duitsland, Italië, Frankrijk, Engeland, arme landen, de Zuidpool, Marokko, Turkije, de Sahara

8.4.2 Onderwerpen

Leerlingen zijn geïnteresseerd in religie in landen en werelddelen, milieuvraagstukken, natuurrampen, het klimaat en het heelal.

8.4.3 Werkvormen

Een aantal leerlingen geeft aan te willen debatteren en meer in groepjes te willen werken aan werkstukken, posters en keuzemenu's te willen krijgen.

8.4.4 Lesproducten

Verschillende leerlingen geven aan om meer met de computer te willen werken, zoals Google earth, online data, atlas en andere kennisbronnen. Leerlingen geven aan dat het leuk is om concrete eigen producten te maken: een kaart (met de hand), een poster, een folder of een video.

8.5 Wat vind je van het aantal lesuren in de week?

Leerlingen zijn gevraagd naar het aantal lesuren in de week dat dit jaar voor het eerst drie uur per week is. In tabel 3-13 is te lezen dat de 50% van de leerlingen het te veel lesuren vindt. Daar staat tegenover dat 47% het aantal lesuren goed vindt en 3% weinig.

Aantal lesuren in de week

Tabel 8:10 Aantal lesuren in de week

Score in %

Weinig	3%
Goed	47%
Te veel	50%

8.6 Hoeveel tijd besteed jij gemiddeld in de week aan het huiswerk voor AK?

Bij vraag 9 is de vraag gesteld hoeveel tijd leerlingen gemiddeld in de week aan het huiswerk voor AK besteden en of zij dit als veel of weinig ervaren. Vanuit het vakleerplan wordt uitgegaan van gemiddeld 30 minuten per lesuur, waardoor het maken van het huiswerk uitkomt op 90 minuten. Gemiddeld besteed een leerling 70 minuten per week aan het huiswerk. Als reactie op de vraag of dit weinig, goed of te veel is antwoordde 28% van de leerlingen dat dit te veel is, zie tabel 3-14. 68% vindt het goed en 4% vindt het weinig. Op basis van deze antwoorden blijkt dat leerlingen in de les goed aan de opdrachten werken zodat zij thuis weinig meer hoeven te doen.

Tabel 8:11 Tijdsbesteding aan huiswerk is

Weinig	4%
Goed	68%
Te veel	28%

Als dit vergeleken wordt met de stelling uit vraag 1: Veel huiswerk (zie par. 3.1), dan kan geconcludeerd worden dat leerlingen vinden dat zij veel opdrachten uit het werkboek moeten maken, maar dit kan wel in de les gemaakt worden. Er kan bij deze vraag sprake zijn van sociaal wenselijke antwoorden, Leerlingen vinden dat je altijd veel huiswerk krijgt, terwijl dit in de praktijk wel mee valt.

8.7 Wat vind jij van het les- en het werkboek?

Leerlingen zijn gevraagd naar hun mening over het de methode De Geo, die bestaat uit een les- en werkboek. Ook is er een openvraag gesteld over de digitale leeromgeving en ruimte voor losse opmerkingen. Leerlingen zijn het eens met de stelling dat het boek duidelijk is. Zie tabel 3-15 met de score per stelling in % en de spreiding van de scores in fig. 3-12. De modus is neutraal bij de stellingen makkelijk en afwisselend. Deze zijn respectievelijk 40% en 34%.

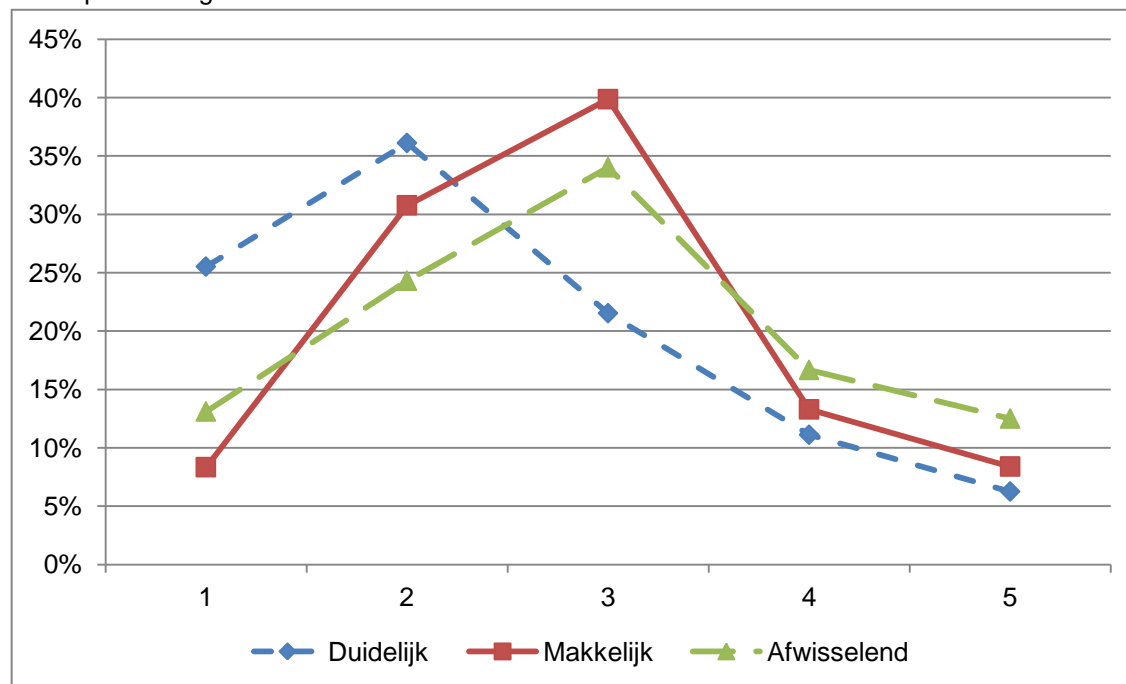
Tabel 8:12 Les- en werkboek

Score per stelling in %

	Duidelijk	Makkelijk	Afwisselend
Zeer mee eens (1)	26%	8%	13%
Mee eens (2)	36%	31%	24%
Neutraal (3)	22%	40%	34%
Mee oneens (4)	11%	13%	17%
Zeer mee oneens (5)	6%	8%	13%

Figuur 8-10 Les- en werkboek van de methode

Score per stelling in %

1. Ik ben het zeer eens met de stelling, 2 Mee eens, 3. Neutraal, 4. Mee oneens, 5, Zeer mee oneens

8.7.1 Maak jij gebruik van De Geo Online en overige opmerkingen

Leerlingen vinden het jammer dat geen gebruik meer kan worden gemaakt van de digitale omgeving van de methode. De school heeft er sinds dit schooljaar geen abonnement meer op. Daarnaast ervaren zij het als onhandig dat naast het lesboek en het werkboek (A en B) nog gewerkt moet worden met het basisboek. Kan het lesboek en basisboek niet in een boek is hun vraag. Leerlingen vinden het 'irriterend' om verschillende bronnen te moeten bestuderen. Een aantal leerlingen vinden de methode onoverzichtelijk, moeilijk en onduidelijk. Dit zijn leerlingen die het vak moeilijk vinden en plaatsen de opmerking: "ze gaan er van uit dat je dingen al weet die je nog moet leren".

De leerlingen die de opzet en de structuur van het boek heel fijn vinden geven aan dat het een handige begrippenlijst en mooie foto's heeft. "Chill en slim in elkaar gezet", schrijft een van de leerlingen als reactie.

8.8 Vind je het jammer dat je volgend jaar geen AK meer krijgt?

De laatste twee enquête vragen gaan in de interesse in het vak en het wel/of niet kiezen in de bovenbouw.

Tabel 8:13 Jammer, geen AK in klas 3

Score in %

Ja	20%
Nee	80%

In tabel 3-18 is de uitkomst te lezen op de vraag of de leerling het jammer vindt het vak volgend jaar niet meer te krijgen. 80% van de leerlingen vindt het niet jammer dat het niet meer krijgen. 20% vindt het jammer.

8.9 Ga je AK kiezen in de bovenbouw?

Tabel 8:14 Keuze voor AK in de bovenbouw

Score %

Ja	13%
Nee	31%
Ik weet het nog niet	56%

13% van de leerlingen kiest AK in de bovenbouw. Zie tabel 3-19. 31% gaat het vak niet kiezen. 56% van de leerlingen antwoord met 'Ik weet het nog niet'. Als belangrijke reden geven leerlingen aan het nog niet te weten, omdat zij nog geen voorlichting hebben gekregen over de profielen. Leerlingen die weten dat zij het vak als examenvak gaan kiezen doen dit omdat het interessant en makkelijk is. Leerlingen die het vak laten vallen doen dit om dat zij het moeilijk vinden of omdat het niet nodig is voor de vervolopleiding.

9 Bijlage kruistabellen en CHI-kwadraattoets

		Leuk						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Makkelijk	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	
	2	1	15	7	5	0	28	1	5	10	9	4	
	3	2	10	30	30	5	77	2	15	28	23	10	
	4	0	1	12	8	10	31	1	6	11	9	4	
	5	0	2	3	2	4	11	0	2	4	3	1	
	som	3	28	53	45	19	148	3	28	53	45	19	0,00
		Afwisselde werkvormen						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Leuk	1	2	5	13	21	11	52	1	10	19	16	7	
	2	0	16	29	17	6	68	1	13	24	21	9	
	3	1	7	11	7	2	28	1	5	10	9	4	
	som	3	28	53	45	19	148	3	28	53	45	19	0,04
		Zuid-Afrika - Je leert veel						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	6	7	0	0	0	13	1	6	4	1	0	
	2	4	28	8	1	0	41	4	18	13	4	1	
	3	5	25	25	7	1	63	6	28	21	6	2	
	4	0	4	11	4	0	19	2	8	6	2	1	
	5	0	1	4	2	3	10	1	4	3	1	0	
	som	15	65	48	14	4	146	15	65	48	14	4	0,00
		Nederland verandert - Je leert veel						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	2	2	1	0	0	5	0	2	2	0	0	
	2	4	26	10	2	0	42	4	19	14	4	1	
	3	4	25	22	6	2	59	5	27	20	6	2	
	4	3	12	10	4	0	29	3	13	10	3	1	
	5	0	0	5	2	2	9	1	4	3	1	0	
	som	13	65	48	14	4	144	13	65	48	14	4	0,00
		Natuurlandschappen - Je leert veel						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	5	8	2	2	0	17	2	8	6	2	0	
	2	6	33	16	3	0	58	6	26	19	6	2	
	3	4	20	20	6	1	51	5	23	17	5	1	
	4	0	3	7	1	0	11	1	5	4	1	0	
	5	0	1	3	2	3	9	1	4	3	1	0	
	som	15	65	48	14	4	146	15	65	48	14	4	0,00

		Globalisering - Je leert veel						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	4	6	4	1	0	15	1	6	5	2	0	0,03
	2	4	24	11	2	0	41	4	17	15	4	1	
	3	2	17	15	4	3	41	4	17	15	4	1	
	4	1	4	7	4	0	16	1	7	6	2	1	
	5	0	1	7	2	1	11	1	5	4	1	0	
	som	11	52	44	13	4	124	11	52	44	13	4	
		Rusland - Je leert veel						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	2	3	2	0	0	7	1	3	3	1	0	0,01
	2	2	21	7	4	0	34	3	14	12	3	1	
	3	3	19	15	4	1	42	4	18	15	4	1	
	4	4	8	13	3	1	29	3	12	10	3	1	
	5	0	0	7	1	2	10	1	4	4	1	0	
	som	11	51	44	12	4	122	11	51	44	12	4	
		Uitleg met internet en film						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	0	2	9	1	1	13	1	6	4	1	0	0,04
	2	7	33	28	10	1	79	8	34	27	8	2	
	3	8	29	13	3	2	55	6	24	19	5	1	
	som	15	64	50	14	4	147	15	64	50	14	4	
		Afwisselende werkvormen						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Je leert veel	1	1	18	22	9	2	52	5	23	18	5	1	0,05
	2	10	31	21	4	2	68	7	30	23	6	2	
	3	4	16	7	1	0	28	3	12	9	3	1	
	som	15	65	50	14	4	148	15	65	50	14	4	
		Groepsopdracht						Verwachte uitkomsten					Chi-kwadraattoets
		1	2	3	4	5	som						
Belangrijk	1	1	22	36	12	7	78	2	24	33	15	5	0,02
	2	0	15	22	14	2	53	1	16	22	10	4	
	3	2	7	3	2	1	15	0	5	6	3	1	
	som	3	44	61	28	10	146	3	44	61	28	10	

10 Bijlage 1: AK-leerlingenenquête 2^e klas

AK-leerlingenenquête 2^e klas

april 2013

Dit schooljaar heb je het hele jaar drie keer AK in de week. Het zijn best veel lessen en wij doen dat dit jaar voor het eerst. Het betekent ook dat je het vak in klas 3 niet meer krijgt.

De docenten AK willen van jou weten wat je van de lessen vindt en ook wat jouw tips en tops zijn. Met de uitkomsten van de AK-leerlingenenquête kunnen wij de lessen voor het volgende schooljaar verbeteren.

De enquête bestaat uit 15 gesloten en open vragen.

Succes met invullen.

1. Wat vind je van het vak AK?

	Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Zeer mee oneens
Makkelijk					
Leuk					
Belangrijk					
Afwisselend					
Interessant					
Het gaat over actuele onderwerpen					
Je leert veel					
Je krijgt veel huiswerk					

2. De docent geeft

	Te weinig	Voldoende	Goed
Uitleg met internet, film en computer			
Voorbeelden uit de actualiteit met gebruik van (online) kranten of het journaal			
Afwisselde werkvormen (Het lesuur bestaat uit verschillende blokken: zelfstandig werken, werken in duo's of groepen, het maken van een woordweb, klassikale uitleg, etc.)			
Leerlingen actief een rol in de les (leerlingen leggen elkaar de inhoud uit, dragen ideeën aan voor de inhoud van de les)			

Groepsopdrachten (je werkt met een groep aan een opdracht of in een les of in een reeks lessen)			
Onderzoekopdrachten/projectopdracht (onderzoek met een stappenplan en het gebruik van internet)			

3. Welk schoolcijfer geef je AK (tussen de 1 en de 10) ?

Waarom:

.....

.....

4. In leerjaar 2 krijg je in totaal 6 hoofdstukken uit het les- en werkboek De Geo. Je leert over verschillende onderwerpen en oefent vaardigheden. Hieronder staan de hoofdstukken. Geef per hoofdstuk je mening.

H1. Argentinië en Zuid Afrika (arm en rijk)

Leuk Niet leuk

Belangrijk Niet belangrijk

Makkelijk Moeilijk

Veel geleerd Weinig geleerd

H2. Nederland verandert (de stad, de regio)

Leuk Niet leuk

Belangrijk Niet belangrijk

Makkelijk Moeilijk

Veel geleerd Weinig geleerd

H3. Natuurlandschappen in Europa (De Alpen, natuurkrachten)

Leuk Niet leuk

Belangrijk Niet belangrijk

Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

H4. Globalisering in Azië (economie, ontwikkeling van landen)

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

H5. Rusland: economie, milieu, bevolking

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

H6. Nederland in de wereld (haven van Rotterdam, Schiphol, Europa)

Dit hoofdstuk krijg je in periode 4. Geef aan wat je ervan verwacht.

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

5. Vaardigheden

Je krijgt met AK veel verschillende vaardigheden. Geef van de onderstaande drie vaardigheden aan wat jij er van vindt.

A. Gebruik van kaarten en atlas

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk

Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

B. Groepsonderzoek met gebruik internetbronnen en verslag/presentatie over de eigen omgeving

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

C. Het werken met online data, online encyclopedie, online atlas

Leuk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet leuk
Belangrijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet belangrijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Veel geleerd	☐	☐	☐	☐	☐	Weinig geleerd

6. Heb je extra opdrachten gedaan naast het lesboek? Geef hierover je mening en geef aan wat je ervan geleerd hebt (*dit kan zijn de ecologische voetafdruk, het geven van een presentatie, ...*).

.....

.....

.....

7. Welk onderwerp, gebied of vaardigheid heb je dit jaar niet gehad, maar zou je wel willen krijgen? Denk hierbij bijvoorbeeld aan thema's over milieuvraagstukken, landen als Canada en de Verenigde Staten, of het maken van folders, het maken van kaarten met de computer, etc.)

.....

.....

.....

8. Wat vind je van het aantal lessen per week (3 keer 60 minuten)

Weinig / Goed / Te veel

9. Hoeveel tijd besteed jij gemiddeld in de week aan het huiswerk voor AK?

..... minuten / uur per week

Ik vind dit weinig / goed / te veel

omdat:

10. Lesboek en werkboek

Wat vind jij van het les- en het werkboek?

Duidelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Niet duidelijk
Makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	Moeilijk
Afwisselend	☐	☐	☐	☐	☐	Niet afwisselend

Maak jij gebruik van De Geo Online en/of maak jij de internetopdrachten?

.....

Overige opmerkingen over het boek:

.....

11. Drie tops voor AK

Wat vind je leuk of waar heb je veel van geleerd? Geef ons je drie tops (dit kan gaan over de onderwerpen, de landen, de werkvormen, etc.)

1.

2.

3.

12. Drie tips voor AK

Wat kan beter. Geef ons drie tips hoe we het vak leuker en beter kunnen maken. Geef ons je ideeën over bijvoorbeeld andere werkvormen in de les, onderwerpen en landen en de vaardigheden die je wilt leren.

1.

2.

3.

13. Vind je het jammer dat je volgend jaar geen AK meer krijgt?

Ja / Nee

14. Ga je AK kiezen in de bovenbouw?

Ja / Nee / Ik weet het nog niet

omdat:

.....

.....

15. Ruimte voor overige opmerkingen

.....

.....

.....

Dank je wel voor het invullen!

Vind jij het leuk om op woensdag 15 mei of vrijdag 17 mei na je laatste lesuur in een klein groepje door te praten over de inhoud van het vak AK met mevrouw Duivenvoorden?

Naam, klas, dag:

11 Bijlage 2: Vragen interviews

11.1 Leerlingen

- Wat leer je bij aardrijkskunde?
- Vind je aardrijkskunde een nuttig vak AK? Hoe kan dit het worden?
- Kan ik, wat ik leer bij AK, gebruiken in mijn dagelijkse leven?
- Vergroot het vak AK mijn algemene ontwikkeling?
- Uit de enquête komt naar voren dat veel leerlingen het leuk lijkt om projecten en onderzoeksopdrachten toe doen. Wat zou je aanspreken? En waarom?

11.2 Docenten

- Hoe ervaren en beoordeel jij het vakleerplan?
- Wat vind jij de opmerkelijkste uitkomst van de enquête?
- Hoe kijk jij aan naar uitkomsten van de tips en tops?
- Herken je de uitkomsten van de interviews met de leerlingen
- Vind jij het vakleerplan evenwichtig en interessant genoeg?
- Wat wil je loslaten uit het huidige programma?
- Wat is je best-project en wat is de bad-project? En waarom.
- Hoe denk jij het vak aantrekkelijker te maken?